

Poštnina plačana v gotovini.

LJUBLJANSKI ZVON

*Mesečnik
za književnost
in prosveto*

XLII. LETNIK 1922 8. ŠTEVILKA

IZDAJA TISKOVNA ZADRUGA V LJUBLJANI

Vsebina avgustovega zvezka:

1. Otakar Březina = Igo Gruden: Cilji	449
2. Miran Jarc: Izgon iz raja	453
3. Ferdo Kozak: Pesmi	470
4. Ivan Lah: Angelin Hidar. (Dalje prihodnjič.)	472
5. Rad. Peterlin = Petruška: Zgodnji obisk	479
6. Josip Vidmar: Bogoiskanje Leonida Andrejeva. (Dalje prihodnjič.)	480
7. Ivo Šorli: Miška v pasti	489
8. Rad. Peterlin = Petruška: Uspavanka	494
9. Vilko Mazi: Iz zadnjega poglavja	494
10. Književna poročila	498
A. Debeljak: Rabindranat Tagore: Vrtnar. — M. Jarc: H. Barbusse: Ogenj. — J. A. G.: Srpske narodne pesme. — J. A. G.: Tiskarska pisma. — Fr. Koblar: Tomislav Prpić: Madona Bistrica.	
11. Kronika	508
Juš Kozak: Drama. — Anton Debeljak: Pregled francoskega leposlovja l. 1921. (Konec.)	
12. Nove knjige	512

„Ljubljanski zvon“

izhaja v zvezkih po enkrat na mesec ter stane na leto 60 Din,
za pol leta 30 Din, za četrto leta 15 Din.

Posamezni zvezki se dobivajo po 7 Din.

Odgovorni urednik: Fran Albrecht.

Uredništvo ne vrača rokopisov, ki jih ni naročilo. — Upravništvo se nahaja
v Prešernovi ulici 54.

Last in založba «Tiskovne zadruge», z. z o. z. v Ljubljani.

Tiska Delniška tiskarna, d. d. v Ljubljani.

LJUBLJANSKI ZVON

Mesečnik za književnost in prosveto

XLII. letnik

1922

8. številka

Otakar Březina-Igo Gruden:

Cilji.

(Iz knjige «Hudba pramenů»; prvič priobčeno v češkem «Koledarju neodvisnega delavstva» leta 1900.)

jim, ki žive v naši dobi, je dano slišati, česar zemlja v dosedanji svoji zgodovini ni slišala. V glasu njenih vetrov in ognjev, butanju morij in lomljenju skal se je vzdignil nov glas, veter in ogenj hkratu, morje in potres: glas množic. Tisočletja je tlel v globinah življenja. Rdeči in lilijasti plameni njegovih gehen in upov so plapolali v nemi krvi ljubečih. A noč je ležala nad množico: v nemiru se je valila iz zemlje v zemljo, puščajoč za seboj ogljene sledove svojih ognjev ter grobove. Groza tajinstvenosti je stražila njen vzhod in zapad. Oboževala je norce, ki so jo gnetli kakor glino, in je dajala iz svojega plodnega naročja življenje modrijanom, ki so jo prezirali. Trpela je, kakor trpe polja, vseprek razrita od plugov, kopit in črvov ter bičana od deževja, nema in otvorjena, odplačana samó z dolgimi, ljubezni polnimi pogledi solнца in zvezd. S kakšnimi polnočnimi demoni in pošastmi, s kakšnim svetom groze se je v podzavesti bojevala Množica, da se je v vročičnem potu prevračala na ležišču vekov ter izmučena kamenela brez volje in ne zavedajoča se svoje mistične moči? Kakšne boleti je bilo treba, da so se tudi v teh globinah rodili prvi srebrni somraki? Kakor vstaja polagoma pred masami v prvi blede zarji obraz zemlje, krogle, leteče skozi prostor svetov, ki jo privablja solnce. Ali ne zro oči vseh njenih prebivalcev na ta edini misterij nebes? Niso vsi jeziki brezploden poizkus duše, da bi izrazila svojo grozo nad stvarmi? Počasi izgublja dalja svojo obupano zamolklost. Morje in gore nehavajo deliti človeški rod. Množice, ki so jih dosegli prvi udari nastajajočega valovanja, so se jele zavedati svoje skupnosti in sile. Znamenje bliskov, ki je bilo ognjeni bič na težkih višinah prerokov,

postaja signal, s katerim se sporazumeva nevidni z nevidnim. Vetrovi omamne vsepričujočnosti so zaveli skozi duše. Od vseh krajev, kjer trpi človek, prinašajo vzdihne do njih. Po zraku, ki ga dihamo, se širi drugačen zvok in prostor je drugače akustičen, kot je bil. Bolest enega deluje kakor kvas v bolesti vseh. Od dne do dne se porajajo novi tajinstveni zmisli za tisoče odnošajev duševnega dotikanja, neznanega minulim vekom. Ni mogoče več v onemelostih daviti bratov kakor nekdanj. Zmirom zasliši kdo njih agonijo in ji dá poleteti od ust do ust preko vse zemlje nalik viharju, ki razpihava svete ognje. Ni mogoče položiti na vse veke šape moči poleg žetve zemlje in jo krvavo dvigniti proti mršavam, plahim rokam gladnih. Z vihrajočim plaščem pleše zemlja pred pogledi duš. Že dokaj njene skrite krasote in zvižahnosti smo spoznali. Vemo, kako je bogata zrnja, olja oljk in zlatih sadov, enako sladkih za vsa usta, kakor solnce, čigar lepoto upodablja. Poznamo globine njenih vodnjakov in vemo, da bi v njih imeli naši otroci in otroci naših otrok dovolj napoja za svojo žejo. In tudi vemo, da smo rojeni za drug glad in drugo žejo kakor sta glad in žeja zemlje.

Vztrepetali bi močni, če bi videli mapo naše zvezde, kakor se razodeva ekstatičnim pogledom ljubavi. Bilo bi brezplodno iskati na nji meje kraljestev in oblasti jezikov; z višin, s katerih je vidna arhitektura trdnjav in skupnost otokov v zelenih zrcalih oceanov, ni več videti belih kamnov, zasajenih na mejah njiv in vinogradov. Cela prostranost zemlje, s tropično razcvetlostjo razkošja in spoznanja, bi se jim razodela, kakor eno najmanjših duševnih mest, iz katerega vodijo ceste v vsa vidna in nevidna kraljestva vsemira, v omotične duševne metropole, katerih slika se ne dá sanjati s snom človekovim. Najvišji ledeniki ljudske misli, še goreči med nebom in zemljo, dočim je noč že ugasila pokrajino, iz katere so vzkipele, se vzpenjajo v svojem zlatem hladu k zvezdam drugega blankita kakor nekoliko triangulačnih točk, s katerih je mogoče izmeriti samo malenkosten odsek očarujočih prostranstev duhovnih kraljestev. In vendar se samo s pogledom v te azurne dalje, kjer se vse zvezde vidnega kozmosa tresejo kakor zlat jutranji oblak, ki se razblini v solncu, krepi naš vid in se uči ceniti višino in težo pozemskih stvari. Pred pogledom na ta obljubljeni in nepristopni kraljestva se stiskajo k sebi otroci zemlje, čuteči notranje bratstvo, ki združuje njih upe in bo nekoč združilo žetev zemlje, bogastvo pšeničnih njiv in vrtov. In čeprav se je zdelo, da ni

bilo nikoli večje zmedenosti v mislih kakor v dobi jutranjih somrakov, v kateri živimo, vzdržuje ta tajnostni cilj vsa srca v utripanju in zasužnjuje svojemu zakonu njih zmedene utripe. Zakaj srca niso poslušna naši volji; najvišja modrost jih je osvobodila te poslušnosti. Poslušni so samo priliivu in odlivu življenja, spevu in ihtenju njegovih svetlobnih valov, treskanju njegovih bliskov, njegovi vladi, njegovi višji harmonični volji. Zaman zapirate njegov glas, zaman zaklinjate s svojimi besedami setev, ki raste. Ugasiti bi morali najprej solnce, ki mu daje življenje in ki mu ga vzame, ko bo potreba.

Ni mogoče, da bi ljudstvo ne umelo, da pomeni dosedanje gospodarstvo narodov izgubo najnežnejših radosti in ogrožanje cele duševne žetve zemeljske. S smrtno tesnobo gleda jasno-videc v globine, kjer se iz temin v temine valijo narodi in odkoder zveni kakor pri vesoljnem potopu ihtenje in se v belem trepetu dvigajo duševne roke. Med temi množicami, zakletimi k delu in gladu, nemara umirajo k molku prisiljeni pevci, ki bi mogli razvneti bratska srca z opojnostjo nesmrtnosti in v vrtovih sanj, kjer se še vsi odmevi spominjajo zmagoslavnega speva duhov pri ustvarjanju svetov, natrgati rož na poti ljubečih in zmagujočih. V podzemskih temah nemara pešajo oči, ki so bile ustvarjene, da bi gledale najtajnejše usmeve lepote in znamenja, ki nam jih dajejo prebivalci sestrskih zemelj; hromijo nemara roke izdanih viteзов, ki edini bi smeli odpreti zaklade svojega rodú, tajne shrambe tisočletnih žetev, zaklenjene od ljubosumnih let, in v znemeli gorečnosti odsluhniti nekaj magičnih besed samogovora zemlje, ko sklada v svojih delavnicah atom k atomu in pripravlja féerije svojih pomladi za svatovske slavnosti kraljic. Ni-li duševna žetev skupni imetek vseh narodov in ne bi-li morala biti njena ohrana edini predmet razgovora v vrsti modrijanov in kraljev? Ne ležê vse besede lepote onemele v množici kakor teža na prsih vsega človeštva? Ne gasnejo bakle genijev v smrtni atmosferi boleznega diha, ki se brez prestanka vali iz nižin množice? Kajti množica trpi in njeno trpljenje se tajno preliiva iz duše v dušo, pronika tudi v misli tvorcev, kali srebrno čistoto njih intonacije in vsako pesem sreče oropa v dušah milijonov močnih resonanc, s katerimi more šele v vsemir zaoriti svoj krik povratka in osvobojenja.

Glejte, brezštevilne oči otrok se venomer odpirajo nad skrivnostjo zemlje, se pogrezajo v čudesa njenih dni in noči, v nemo srečo njenih cvetočih dreves, v blagoslov njenih bežečih oblakov, v obsevajoči sèn njenega življenja, kakor se razvija pod

pomembno molčečo in vznemirjajočo sugestijo solnca. Kakšna razodetja, nevidna za nas, se odbijajo v magičnih zrcalih otroškega pogleda, da hrani dolga leta odblèsk serafične jasnosti? Kakšen svet lepote in čistote se nam v njem približuje in kakor razočaran v solzah ugaša? Kaj pomeni duševno izžarevanje na licih ljubečih se? Niso to žarki našega lastnega dneva, ki so nam nevidni v drugih trenutkih?

Vse govori k nam, da je še drug pogled na zemljo in svet, kakor je oni, ki ga poznamo iz izkušnje oči, iz knjig mojstrov iz slik slikarjev, pogled, o katerem govori slednja opojnost slave, ustvarjajoče sile, milosti in pokore. Vsaka pomlad, ki se vrača na kristalnih splavih po izstopivših rekah in s spevom, ki ga ne slišimo, in ima vendar moč, preleteti morje, trga k nam ptice iz oljčnih gajev juga; vsak solčni vzhod, pripravljen od zvezd, ki poletavajo — se zdi — kakor izkresane iskre skozi temo in razplamtevajo vnetje jutranjega ognja za molčeči obred misterija, slavljenega v spomin ustvarjanja sveta; vsaka ekstaza ljubavi, ki ugaša nalik smrti našim očem vse luči zemlje in nebes, da bi nam dala občutiti omotico brez časa. A naše gledanje je spojeno z gledanjem vseh. Globina luči, ki razvršča v novih groznih perspektivah stvari pred nami, je odvisna tudi od čistote duševne atmosfere bitij, med katerimi živimo. Toda vsa duhovna žetev zemlje se lahko razcvete samo pod žgočim solncem svobode, kakor ga naša zvezda do sedaj ni poznala in ki bi se danes zdelo tudi najmočnejšim ljudem zapisano smrti. Oglašča se klic množic... Je to znamenje dobljenih zmag v podzavestnih globinah življenja? Verujemo in pripravljamo nov človeški rod. Sladke in silne bratske duše vzgajamo, tesnobno se tresemo nad njih nevarnostjo, hrepenimo vedno po glôbljem in glôbljem dotiku ljudi, po občutljivejšem zajetju duševnih razmer. Mi vsi poginemo danes v puščavi in ne ugledamo obljubljenе zemlje. In najsi bi misel že postavljala svoje šatore pod obzorji drugega veka, nosimo mi v svojem telesu še prekletstvo minulosti. Vojne z vso zemljo in z vsem življenjem na nji so pustile sledove v naši krvi. Pogorišča zmagovalcev pokrivajo s pepelom naše vinograde in naše sanje. S smolastimi baklami gredó naši upi, ne samo da bi razsvetljevali, marveč tudi da bi zažigali. Proti svoji volji sovražimo, kjer bi morali obmolkniti v sočustvovanju. Ne pojмимо, da je ljubav edina atmosfera, v kateri more pronikniti beseda do duše bratov in povzročiti v nji žaromèt luči, da so vse besede sovraštva neme in ovirajo samo razvoj. V kruto razkošje nam je iskanje vsega, kar nas razdružuje, in zato smo

kaznovani z osamelostjo, ledenimi puščavami prognanstva, kjer se nam dih naših besed oprijemlje lic kakor ivje in trpneje roke, ozeble in dela nezmožne.

Toda en sam človek je od pola k polu z isto kozmično usodo in z isto tajinstvenostjo, ena mistična enota v milijonih, ki so bili, so in bodo. V njegovem večnem vrenju, v bojih, molčanjih in blaznostih narodov, v heroizmu modrijanov in učenjakov, v jasnovidnosti umetnikov, v ozdravljajoči volji svetnikov, v bolestitih in sreči ljubečih se, v duševnem razvoju žene, v vzkrilikih ekstaze in smrti, v silah, ki dremljejo v nas nevzdramljene, vplivajo od bitja na bitje v daljavo in izpreminjajo v vsepričujočo luč poglede posvečenih: v vsem deluje nevidni osvoboditelj, človek kraljestva Duha, edini v milijonih, mojster sil in src, v katerem mora doseči vse zemsko življenje svoje odrešenje.

Tisti, ki so se bali žara svobode, plapolajočega zmirom močnejše v atmosferah duha, ter videli v izpremembah, ki se pripravljajo na zemlji, nevarnost za razvoj človeka, niso razumeli omotične tajnosti ljubavi, ki jo nosi v sebi naš rod kakor skrit zaklad in ki tako razžarja nade ljubečih se, da presegajo vse, kar smo doslej slišali iz razgovora zemlje z zvezdami.

Miran Jarc:

Izgon iz raja.

Enodejanka.

O s e b e: Valerij,
Klavdija,
mati.

Mesečna noč. V sobi gorskega gradiča. Pri odprtem oknu stoji Valerij. Na mizi z zelenim senčnikom zastrta ugasla svetiljka in cvetlice. Poleg klavirja, na katerem stoji vaza z daturami, sedi v naslanjaču Klavdija in si zamišljeno podpira glavo. Zdaj pa zdaj krikne pav na slemenu sosednje strehe, ki jo skoro popolnoma zakrivajo vrhovi lip. Iz dalje bje v zvoniku vaške cerkve. enajsta ura.

Valerij: Enajsta ura bje.

Bronasti udarci padajo kakor pesti na mesečinsko tkanino želja,
pavovi kriki pa se režejo vanjo kakor meči hudobnih pogledov.

O!

Klavdija: Tudi včeraj in predvčeraj in sleherno noč
je bila ura in je klical pav;
tedaj pa si rekel,

da so udarci kladiva v zvoniku zlati pečati na tajno pismo
tvoje sreče,

v krikih mavrično repatega ptiča pa so se zrcalili burni
loki tvojega hotenja v sinje daljave.

Valerij: Med včeraj, predvčeraj in prejšnjimi nočmi pa med
nocojšnjo

je današnje jutro

v znamenju brzojavnega lista,

ki je pozvalo tvojo mater v mesto v bolnišnico

k smrtnobolnemu možu tvoje sestre,

morda k že mrtvemu možu!

O,

ali veš, kaj je smrt?

Ne smrt združevalka,

ki je po preminitvi tvojega očeta — mojega strica —

zapovedala temu tihemu kraju še opojneje

cvesti, zeleneti in sanjati, da sta z materjo za

vedno skleniti ostati v tem odljudenem jezerskem

zavetišču pobožnosti —

ampak smrt razdruževalka,

ki razdvaja telesa in duše,

ki ima tisoč obrazov in imen:

pred otroka stopi kot strog učitelj,

pred mladeniča kot služben predstojnik,

pred mater kot bolno dete,

pred moža kot krvoločni poveljnik,

pred starca kot zrcalna slika njegovih sivih las...

za vsakogar takrat, ko ga ob udarcih ure zmrazi — —

Kako se povrne mati?

Klavdija: Ah!

Morda se povrne z mojo sestro, črno oblečeno gospo

s tremi sirotami, ki jim bodo pogrebni zvonovi

priklicali v spomin le velikonočne piruhe in potice,

kakršnih ne bodo več imeli.

Črna gospa, za katero je moral doslej njen mož v banki

pretvarjati svoje živčevje v zlate verižice in

dijamantne uhane, v baržunasta oblačila in

svilena pregrinjala — črna gospa bo zdaj

s svojimi zapovedujočimi očmi zasužnjila

mojo mater in mene.

Še preden bo odložila znake žalovanja,

bo že žarela kot kraljica med vdanimi ji gosti iz mesta,

ki bodo te tihe sobe in te skrite vrtove
napolnili s sikanjem kačjega smeha
in z žvenkom denarja!

Valerij: Te tihe sobe

in ti skriti vrtovi! — —

Moj duh jih je obiskaval,

ko se mi je telo krčevito upogibalo pod tulečimi meteori
topov,

ko je v odmorih kot trhlo deblo drevenelo v zakopu,

in so se me moji tovariši,

sinovi večnega romanja po brezkončnih ilovnatih strugah,
zasmehljivo ogibali

in kadar so jim pri vinu in kartah

postale ustnice že okorne od težkih, žoltilih besed,

so pokazali name s trudnimi rokami:

glejte, norega svetnika z lilijo!

Moje uho je te psovke požiralo brez odmeva

kot noč tuljenje psov —

podobe vaših gozdov, poljan, vodâ, solnca, zarij in mesečine
pa so pozibavale moje duhovne oči v čarodejno vse-
pozabljenje.

Vsepovsod

so šumeli tvoji koraki,

je svistelo tvoje krilo,

so se smehljale tvoje oči!

Klavdija: Tri dolga, gluha leta

so bila moja ušesa tvoje govorice žejna kot prazni vrči,
ki sem jim zlato vodo izpila v večerih in nočeh osamelosti.

In v prazne vrče

sem nalivala zrak spominov, ki so veli

iz sleherne bilke, vejice, lista in cveta,

iz jutranje in večerne zarje,

iz solnčne in lunine luči.

Kadar sem prilivala rožam,

sem se vsa srečna zdrznila

v slastni samoprevari,

da si kakor včasi pristopil ti

in mi ure in ure tolmačil žitje

cvetlic in dreyes,

mravelj in čebelic

in si mi odstiral zagrinjalo pred odrom življenja

neznanih in znanih, izgubljenih in rešenih,

razvpitih in slavnih,
 in si ves zavzet sanjal o bodočnosti,
 ko boš z vijolino raz oder
 v sladki grozi pretresal srca godbe žejnih
 in jim brez besed pravljil o začaranih svetovih,
 ki jih njihove od dela zaslužnjene roke še slutijo ne.
 Ob prvih zvokih večernega zvonjenja
 pa sva utihnila in z rokami vred združila misli
 v preprosto molitev.

Valerij: O!

Deklica, mnogo veš! Še zdaj veš vse to?!

Ah,

tudi jaz sem vedel nekoč.

Toda,

divji možje so me iztrgali z doma in me učili sovraštva.

Medtem mi je umrl oče, tvoj stric, edini veznik

moje otroške dobe z mladeniško.

Osemletnega

me je pripeljal k vam po smrti moje matere,

da me je teta tolažila

in sem se s teboj in s soslednjimi otroci igral na vrtu.

Od tedaj sem preživel tu vsako poletje

in zdelo se mi je, da je takrat čas miroval;

kakor jezerska gladina je bil ves solnčen, pokojen, večno
 isti.

In mislil sem, da bo miroval vedno. — —

Ko pa sem od boleznj ves sključen in bled,

od doživljajev ves truden in molčeč

priromal iz zakopov kot neprostovoljni, izgubljeni sin
 v domovino,

ste se me usmilili in me sprejeli v vašo hišo.

Štiri mesece sem že tu... jaz puščavnik, puščavnik!

Ha! — —

Klavdija: Naši ljudje so te začudeno opazovali,

ko si pohajal po okolici

in trgjal redke rastline,

ko si se ustavljal pri otrocih, bolnikih in starčkih

in se z njimi pogovarjal o modrih rečeh

in jim čital Sveto Pismo.

Valerij: Štiri mesece sem že tu in nič ne delam!

Klavdija: Ali niso tvoja pota k dobrim ljudem in v gore
 najlepše delo?

Kako te zavidam!

Jaz pa moram pomagati materi pri delu,
v kuhinji in pri gospodinjstvu.

Valerij: Glej, tvoje delo je resnično — Bog ti ga je določil,
ne smeš me zavidati!

A jaz:

nabiram rastline in se pogovarjam z otroci, bolniki
in starčki in jim čitam Sveto Pismo, kot da sem že
sivolas starec,

ki je že videl prvi smehlaj svoje bodoče žene,
in objel svojo nevesto v divnem pričakovanju
in zavrnil ob rojstvu svojega prvega otroka;
ki mu je bilo delo za svojo družinico najslajši balzam,
in se mu je v škrtajoči boli vilo srce, ko je stopal za krsto
svoje žene

in vztrepetal kot nemočno dete, ko mu je tujina ugrabila
sina;

ki se mu je utrnila pekoča solza, ko je moral
od zavistnih tovarišev doživeti zaničevanje in posmeh,
in je zapuščen in v bedi spoznaval nestalnost in laž ljudi,
ter je na večer svojega življenja prižgal luč
svojemu edinemu Bogu,

ki ga je šele zdaj našel, ko ga je zapustil svet
in ga šele zdaj častil, ker je živel le zanj in v njem.

A jaz?!

Moji lasje so črni kakor nočni viharji,

ki lomijo hraste,

kakor misli, ki z razdivjanostjo morskih valov
grizejo skale še nemega, nezbujenega življenja.

Moje oči se iskrijo kakor meči,

ki trepetajo v pričakovanju, da začno sekati
v pragozde temne bodočnosti, v katero si moram priboriti
pot.

Roke se mi napenjajo kakor strune,

ki jih navija godec, da bo z njihovim zvenenjem zavzel
svet,

kajti:

osvojiti, osvojiti, osvojiti moram zemljo in življenje.

Glej,

noge mi včasih vztrepetavajo kakor konj, ki je
postal vsled predolgega čakanja nemiren.

O,
 kdaj pride gospodar,
 da švigne z bičem po mojem hrbtu in se spustim v dir?!
 Čakam... čakam...
 O, dovolj sem se že nasanjal in zdaj bijejo ure,
 ko bom moral te sanje uresničiti.
 Dovolj sem že počival!
 Ali sem bil sploh vreden počitka?

Klavdija: Oh,
 semkaj si prišel
 tako ubog, bolan in žalosten.
 Mnogo si videl in mnogo pretrpel.
 Kadar sem čitala o ranjenih in padlih vojakih,
 sem vedno vztrepetala ob misli nate.
 Kako si se mi smilil...
 In vendar ti je bilo dodeljeno, da si se povrnil k nam
 v pokojno zavetišče.

Valerij: Ne,
 nisem zaslužil počitka, ker nisem delal.
 Bil sem le suženj krvnikov.
 Delo
 pa je vtelesenje duha in je zato od Boga blagoslovljeno
 in rodi blagoslov.
 Jaz pa še nisem nikoli delal.
 Pred mano je še vse življenje kot deveta dežela za pragozdi,
 in vendar vzbujam videz puščavnika, ki je osemdesetleten
 starec.
 O, kako lažem, lažem!

Klavdija: Odkar si tu
 mi še nisi tako govoril.
 Bojim se teh besed,
 kajti,
 doslej si bil kakor jaz:
 skupaj sva zalivala cvetlice in jih trgala za šopke
 in sva čitala povesti o čudežnih, daljnih ljudeh
 in si tolmačila oblike oblakov in sestave zvezd,
 ali pa sva se šalila kot deca na travniku.

Valerij: Čudiš se mi?
 Ali si mi že kdaj pogledala v oči?
 Si že kdaj otipala moje roke?
 Si se že kdaj sklonila nad moje srce?

Klavdija: Zakaj? — — —

Valerij: O, vem:

nisi še videla mojih oči
in nisi še otipala mojih rok;
še nikoli se nisi sklonila nad moje srcé,
kajti,
sicer bi se ne zgrozila šele nocoj!
O,
moje oči palijo, ker v njih gori, dolgo časa le tleči
ogenj rastočega moža.
Moje roke niso bele in volneno mehke,
ampak so kakor iz jekla, da lomijo in iztrgavajo
debla, ki me ovirajo na poti.
In v vrču mojega srca ne utripa pokojen plamenček,
ampak včasi se tu notri razvihari požar,
ki upepeljuje mene in vsako stvar, ki se je dotaknem ...
A

čemu mi roke, ko se morajo v brezdelju mehčati
kot testo, ki ga nikdar ne ožari ogenj življenja. — —
Nekam moram, nekaj moram!
Ali bom večno živel tu, proseč miloščine kot berač?!

Klavdija: Kaj ti je?

Moj Bog, kdo ti daje miloščino?
Ah, ne muči sebe in mene s temi bodečimi besedami!
Sedi semkaj, ne bodi žalosten, Valerij!

Valerij: Tu stojim pred tabo

jaz, otrok naše grozne dobe.
Že davno bi moral služiti sebi kruh,
drugim pa koristiti s svojim delom.
Iz učilnice, kjer sem se pripravljaj za vstop v delavno
celico ogromnega človeškega mravljišča,
me je ugrabil klic žoltih lepakov
in moral sem vse zapustiti.
Tam pa so mi odtrgali raz oči odišavljeno, svileno tančico,
skozi katero sem gledal le dišečo luč,
trohnive teme pa nisem videl.
A zdaj vidim, vidim
in sramoval bi se spet vstopiti v učilnico,
kjer sede otroci z odišavljeno svileno tančico preko oči.
Nedolžneži bi se prestrašili mojega mrtvaškega obraza,
ki bi jih vznemirjal pri lepih knjigah in v šolskih klopeh.

— — —
Zbogom, bom rekel, zbogom teti in tebi, Kdavidija!

Klavdija (ga prime za roko): Valerij!

Valerij: Zbogom bom rekel.

Odroram v mesto, da poiščem kak skrit pisarniški kot, pa če blodim po ulicah tudi mesece in mesece kot izgubljenec med švigajočimi avtomobili in kočijami in valečimi se množicami.

Klavdija: Ostani, ostani!

Pri nas si kakor moj brat in moj dom je tvoj dom!

Valerij: Brat sem ti?

Klavdija: Prijatelj in brat!

Valerij (vstane): O, Klavdija,

da si izgovorila to strašno izjavo!

Odgovorila si mi na še zamolčano vprašanje!

Klavdija: Moj Bog: nocoj te vsaka besedica...

Valerij: Ne vsaka besedica, temveč usodna izjava.

Klavdija: Ah, ti se šališ!

Toda ta šala je tako kruta.

Valerij: Brat se s sestro nikdar ne šali.

In če se šalim s teboj, torej nisem tvoj brat.

Če pa sem tvoj brat — se ne šalim.

In v resnici: ne šalim se.

Praviš, da je tvoj dom — moj dom?

Ali je tvoj dom

dovolj širok za mojega duha?!

Klavdija: Kako?

Ti, ugankar!

Valerij: Domislil sem se, da je včasih moj duh

zelo nepuščavniški in viharen, vaš kraj

pa je samotarski in pokojen.

Toda pri vas ne bo prostora tudi za moje telo!

Klavdija: Za tvoje telo?

Valerij: Si že pozabila?!

Če je umrl tvoj svak,

se bo tvoja sestra z otroci preselila k vam!

Klavdija: Ah!

Valerij: In potem bi nerad igral vlogo vsiljivca.

Ona mnogo bolj potrebuje zavetišča kot jaz,

ona — vdova — potrebuje usmiljenja!

Klavdija: Tudi ti si žejen usmiljenja, ubogi!

Valerij: Tudi jaz sem žejen usmiljenja... usmiljenja...

jaz... ubogi...?!

Ha!

Klavdija: Valerij! Valerij!

Valerij: Povej mi,
ali ljubiš svojo sestro?

Klavdija: Zakaj si vprašal?
Ali veš?

Valerij: Vem.

Klavdija: Ah,
vsa moja otroška leta, ko je živela še ona pri nas,
mi je zagrenila.

Povabila je ponosne tovarišice,
ki so se igrale kraljične,
meni pa podelila vlogo pepelke.

In kesneje,
kadar se je vrnila iz mestnih šol,
me je zasmehovala, ker sem ljubila
cvetlice in sanjala o lepih oblekah.

In ni pustila,
da bi mi mati izpolnila kako tiho željo.

Branila mi je v gledališče in na izlete,
kamor so me povabili dobri ljudje.

Kadar sem hotela čitati sama v lopi na vrtu,
je pristopila z opreznimi koraki k meni,
da sem se vsa stresla in me je oropala
bisernega nakita zlatih popoldanskih ur
moje prostosti.

O,
kako svobodno sem zadihala,
kadar se je spet vrnila v mesto nazaj!
Ljudje pa, ki so nas prišli ob nedeljah obiskat, pa so bili
z menoj dobri in se čudili moji ponižnosti.

Ob njih sem šele ozdravela!

In zdaj — — —

Valerij: — — bo ona spet vstopila v te zasanjane sobe, ne za
nekaj ur ali dni,

temveč morda za mnogo, mnogo let!

In vabila bo družbo iz okolice:

mogočne bogatine z gladkimi obrazi in z rokami,
dišečimi po naropanem denarju.

Njih smejanje in vzklikanje in trkanje s čašami
bo prepodilo ptičke iz vrta, ki si jim uredila varno
domovje.

Še veje dreves bodo ječale pod žgočo težo njihovih besed.

Kajti

oni so otroci vseмогоčnega zlatega teleta;
vsa zemlja je njihova:
od vzhoda do zahoda, severa in juga.
Pripovedovati znajo kratkočasneje kot knjige
in živahneje kot igralci.

O,

znajo igrati in priigrati!

In ko ti bodo segli v roke,
bodo vztrepotali v bolni radosti:

kajti še tako zavržen človek
vztrepeta, ko zagleda lilijo.

Z očmi te bodo objemali

in njihove ustnice, žejne tvojega telesa, se bodo tresle v
strašnem viharju;

toda njihovo govorjenje bo balzamsko in osvežujoče kot
vetri iz neznanih dežel.

In tebi bo dobro, ko te bodo božali vetri iz neznanih dežel!

Klavdija: Ne! Ne!

Valerij!

Ušla jim bom kot srna pred lovci,

skrila se bom v svoji spalnici, da me ne bo nihče več
videl...

Valerij: Toda čula jih boš skozi stene in ne bo ti do spanja.

Dvojna ujetnica, kako in kam boš zbežala.

Kajti:

tvoj dom ne bo več tvoj...

Klavdija: Ah!

Valerij: Vem za trojen beg iz takega doma.

Nekateri

odromajo v samotne votline v goščavah
in čakajo, kdaj se zamaknjencem odpre nebo.

Drugi

so kakor žive piščalke, pozavne ali svetiljniki,
ki so že pri rojstvu izstopili iz kroga zemljanov in,
kadar se povračajo med nje, so čudni tujci
svirajoči onstranske napeve.

Tretji

pa so oni, ki jim rože barvajo lica,
zarje roke,

ptice pa pripevajo utripanju njihovih las

in ti odhajajo iz očetove hiše na — poročno potovanje!

Klavdija: Čemu mi to pripoveduješ?

Valerij: Ker ti si izmed onih,
ki jim rože barvajo lica,
zarje roke
in ptice pripevajo utripanju njihovih las...

Klavdija: Jaz... jaz...

Valerij: ...in ti odhajajo na poročno potovanje. — —
(Oba molčita kot okamenela.)

Klavdija (se zdrzne): Čuj, ni zašumelo?

Valerij: Dà, zašumelo je.
Veter je zdrsnil mimo kostanjevih vej.

Klavdija: Ne, drugačen šum je bil. — —
Že zopet...
Si čul?...

Valerij: Ne, ne!
Zavesa se je zganila.

Klavdija: Ne pri oknu, temveč šum tik mene...
Zdaj — zdaj — —
prav rahli koraki...

Valerij: Dà — — nekdo stopa. — —
Ne, ne...

Klavdija: Valerij!!

Valerij: Ne boj se, saj sem jaz tu.

Klavdija: Ah,
tak hlad... kot da stopa — smrt — — —

Valerij (čez nekaj trenutkov): Morda je bila smrt...

Klavdija (krikne): Smrt! —
Tam!! —

• **Valerij:** Ne, ne, ničesar ni.
Le noč,
le gluha in brezmejna noč, prazna kot moja bodočnost!
— — — — —

Klavdija! (Stopi k njej in jo prime za roko, ostro ji zroč
v oči.)

• **Klavdija (se zgane):** Tvoja roka razodeva nemir kakor gnezdo
mojih lastovic, kadar se mu približa tujec.

Valerij: Toda tvoja roka je blazinasta kakor sen.
Pokrij z njo lastovice mojega srca.

Klavdija: Valerij!
Kaj ti je? (Se mu odmakne.)

Valerij: Odmikaš se mi!

Kaj sem zagrešil, da ravnaš z mano
kakor bogovi s Tantalom?

Klavdija: Ali nisem kakor zmirom?

Tu sedim in te poslušam zvesto kot v nekdanjih večerih.
Toda ti
nočeš ničesar več pripovedovati
in me vznemirjaš s plamenečimi raketami krikov.
Kaj ti je, Valerij?

Valerij (stopi par korakov nazaj in se ozre skozi okno. Govori

kot v snu): O,
deklica, deklica,
ki si mi nad črnimi obzorji življenja
razprostirala sanjska valovja svojih las,
ki si izpreminjala kamnita in trnjeva tla mojih cest
v svilene preproge, dehteče po cvetju vztočnih dežel!
Glej,
tu sem,
ki sem nate čakal štiri kot večnost dolga leta,
molčeč kot skala nad prepadi.
Hotel sem, da bi ti bilo moje srce kot roža, ki si jo vtakni
v lase,
moji možgani — blazina, ki bi na njej pokojno zasanjala,
moje kosti — piščalke, ki bi ti v vetru krožečih zvezda
zapele vsemirsko himno mojega hrepenenja.
Ti me ne vidiš, nikoli nisi videla
mene,
ki sem v duhovnem gledanju tebe
opravljal najvišje češčenje vesoljne lepote.
Videla si le brata!
Toda — —
Klavdija! Klavdija!

Klavdija: Valerij,

to nisi — ti!

Kateri tujec se je v tebi prebudil?

Nekoč sem te bila tako vesela,

zdaj pa,

ko odlagaš predme plašče,

ki so zakrivali tega tujca v tebi,

se zgrozevam ...

Valerij: O,

ni to tujec v meni —

to sem jaz, jaz sam!

Ali nocojšna noč mi je s tajno roko
odpečatila moje srce, da te je oškropilo
z rubinastim žarkovjem svojih hribov.

Tudi ti si bila nekoč
dete in si letala za metuljčki
in se z otroci igrala na tratah.

Takrat še nisi vedela,
zakaj so tvoje roke bele in mehke,
zakaj so tvoji lasje ko svila božajoci.

O,

tudi jaz sem mislil, da bom večno igrajoče se dete!

Ali si že opazovala kdaj rastoče drevo?

— — — — —

Klavdija,

daj mi roko! — (Jo prime za roko.)

Klavdija: Valerij,

bojim se te:

oči ti žare kot dva meča

in tvoje roke palijo.

Pusti me... ah... pusti me...

Valerij (odstopi): O,

Klavdija:

tudi ob tej uri še nisi izpregledala!

Joj mi!

Prej si mi rekla brat

in prijatelj

in tolažbe potrebni. (Pristopi k nji.)

A jaz sem bogat, bogat: (Kot v zamaknjenju.)

Jutranje nebo, ki se boči nad planinami,

je prepojeno z vzduhom morja, pristanišč in kopališč;

popoldansko nebo je nasičeno z zelenilom pokraj in

in z vonji rožmarina in rož;

večerna zarja pa je slika mojega krvavega

koprnenja po morju, pristaniščih, kopališčih, pokrajinah,

po rožmarinu in po rožah,

po Tebi, Tebi, Tebi!

O,

na vseh svojih daljnih potih sem se izpraševal,

ali vidiš,

Klavdija,
v tej vesoljni večerni roži na nebu moje rubinasto srce?

— — — — —
Nazivljem te lilijo
in to noč si vsa bela lilija.
Naj te pregrnem s pajčolanom svojih želja!
Zakaj si še vedno kot ona cvetka ob vodi,
ki se skriva sramežljivo pred solncem?

Prihajam k tebi
z besedami, ki sem jih imel ujete dolgo vrsto let,
nocoj pa so se razbila vrata molčanja
in zdaj sproščene vpijejo:
Ti si moja, moja, moja!
Ali ne čutiš, kako so se zveneče besede razprostrle v
dehtečo kopreno,
ki omamlja kot vztočne dišave?
Klavdija, Klavdija!

(Prisede k njej, jo vso prepoji z objemi in ona se mu kot
brez volje vrže v naročje.)

(Hipoma nastane šum vetra, luna se je skrila za oblake,
oba se zdrzneta, pav je kriknil v noč. Oba sta se zdr-
mila iz opojnih sanj; trudna in kot izpremenjena sta.
Klavdija vstane in hoče oditi.)

Valerij (jo pokliče): Klavdija!

(Klavdija molči in gleda v tla. Potem stopi k mizici in prižge
svečo. Iz vaze vzame rožo, ki jo razmišljena drobi na
lističe. Igra se s škrlatnimi listi, ki se ji izpod prstov vsi-
pajo na tla. Popravi si lase in vzdihne.)

Valerij (pristopi k njej): Klavdija,

glej, krvave liste... v nemi bolesti padajo na tla.

Tvoje oči pa so ledeno mirne.

Čemu si prižgala svečo?

Klavdija (s čudno mirnim glasom): Ker je nastala temna noč. —

Valerij: Temna noč — —

temna noč vseokrog. — —

Na rdeči list si stopila in nisi vzdrhtela?

Klavdija (hladno): Ali si ti vzdrhtel, ko si stopil na rožo ne-
kdanjih sanj?

Valerij (ona se mu umakne): Klavdija,

tudi v tebi se je nocoj prebudil tujec.

Tvoje živo rožnato krilo in svilen ogridnjalo lažeta,
ker ti odevata mramornato telo.

Klavdija (se zdrzne): Moje telo... telo!
 Prvič slišim to besedo iz tvojih ust,
 iz tvojih,
 ki so doslej pele le zvezdne pesmi...

Valerij: ...le zvezdne pesmi, ki pa so bile prispodoba
 za kipnost tvojega telesa!

Klavdija: Valerij!
 To govore oni... oni... z žvenketajočim zlatom...
 (Sama zase:) Joj meni:
 kako sem bila srečna, dokler sem imela tebe — brata.
 Brat — sveta beseda!
 Dve duši, druga nad drugo sklonjeni in goreči,
 osvobojajoči se spon časa in prostora,
 prelivajoči se v molitev, ki izžareva na vse dobre
 ljudi sveti plamen. — —
 Joj meni:
 nimam več brata!

Valerij: Klavdija! Ne plakaj!
 Še sem tu — tvoj brat, tvoj brat, Klavdija! (Jo prime za
 roko.)

Klavdija: O,
 kako vroča je tvoja roka!

Valerij (drži njeno roko v svoji): Ker se je užgala ob dotiku
 s tvojo,
 ker oba goriva, goriva, goriva...

Klavdija: Nikar... Valerij... nikar...

Valerij (v naraščajoči strasti): Ne, ne,
 nocoj je zagorela noč izpolnitve! (Jo objame.)
 Donebesen kres,
 blazen vihar,
 rožnat in mavričen!
 Klavdija, ti, ti!
 Vsa moja, moja, moja.

Klavdija: Valerij...
 usmili se me...
 nikar...
 Valerij...
 ah...
 o...
 to je strašno — — —
 Valerij... (Omahneta. Pritajeni kriki, vzkliki, vzdih.)

Klavdija (nenadoma plane kvišku): Proč!

Valerij (zakrili z rokami za njo): Ti, prelestna,

ti, bajna deklica,

Klavdija! (Skoči za njo, jo vjame pri klavirju, ki se zgane, da strune rezno zapoje. — Klavdija se brani, vaza z daturami pade na tla. Slednjič se mu ona iztrga in zbeži.)

Klavdija: Ne dotakni se me!

Valerij (ves drhteč): Ne ubijaj me, ne ubijaj me!

Klavdija (zapovedujoče): Ne dotakni se me!

Valerij (v onemogli razljučenosti): Ha!

Tvoja kri je zledenela od koščenih molitev.

(Ona ihti, sklonjena nad omarico za knjige.)

Ti stroga učiteljica,

samostanska sestra,

neuka in neizkušena,

dorasla med pobožnimi ženskami in deviškimi rožami!

Soha svetnice!

Žalna boginja na grobu!

(Začuje se drdranje voza. Oba prisluhneta. Voz se je ustavil. Oba začudena. Deklica hoče pogledati skozi okno, v tem hipu se od spodaj oglasi **mati**: «Klavdija!» — Oba sta vznemirjena, zmedena. Medtem je že vstopila v sobo mati.)

Mati: Torej sta me počakala!

Pridna sta!

Klavdija (čudno mirno): Ah, da: čakala sva.

Valerij (vzhičeno): Pozdravljeni!

Mati (vznemirjena): Klavdija!

Kaj ti je? — —

Valerij: Klavdija,

ne bodi žalostna,

ker se ti je vaza razbila. (Pokaže na steklene drobce na tleh.)

Mati: Zaradi vaze?

Klavdija: Da, razbita je, za večno, vaza, ki so v njej dehtele moje najdražje cvetlice.

Mati: Ne bodi žalostna,

drugo dobiš. — —

O,

tudi ti, Valerij, si kakor okamenel!

Valerij: Povejte, povejte,
vse veva, ne zakrivajte!

Mati: Kaj vesta?

Valerij: Povejte, povejte!

Klavdija (Valeriju): Kaj hočeš zvedeti?

Ravnokar sva zaznala za ločitev duše od telesa.

Mati (prestrašena): Ločitev... duše... od... telesa. Kaj govoriš??!

Valerij: Z mrtvaškimi domislicami sva se kockala.

Mati: Valerij! Klavdija!

Klavdija (mirno): Nisva se kockala z mrtvaškimi domislicami, ampak...

Valerij: Klavdija!

Ne govori, naj mati pove!

Klavdija: ... zaigrala sva kraljestvo zarje in mesečine,
kraljestvo zvokov in zvezd
in pravljic in polnočnega koprnenja,
ki se je bočilo nad nama kot rimska cesta...

(Mati se čudi.)

Valerij: Ne čudite se,

spet sva preveč premišljevala.

kakor stari modrijani.

Povejte, povejte,

kajti

lok mojega pričakovanja je do skrajnosti napet.

Klavdija: Je že strt.

Valerij: Klavdija!

Mati: Bodita vesela z mano vred.

On je rešen!

Valerij (ves zavzet): On? On?

Mati: Da,

on, moj zet:

rešen je;

čez nekaj dni odide iz bolnišnice ozdravljen.

Valerij: Ozdravljen?! — —

Pozdravljena,

ki ste razlili to blagovest

na osušeno polje najinih src.

Mati: Kako je ona srečna in — njeni otroci!

Ah, rešeni smo tudi mi. — —

Klavdija?!

Valerij: Klavdija, zakaj se ne raduješ z nami?

O, ali ne vidiš spet davne mesečine,

ali ne pošumevajo listi v gozdičku kot takrat,

ko so nama pošljale zvezde pozdrave,
Klavdija?!

Vzklikaj v radosti!

Klavdija (kot kip): Zame ni radosti več.

Vaza je ubita!

Mati (očitajoče): Klavdija!

Klavdija: Zame ni radosti več,

Cveti so pohojeni!

Valerij: Natrgava jih še bolj svežih in dehtečih!

Klavdija: Nekoč jih nama ni bilo treba trgati,
kot metulji so prileteli na vrt najinih duš!

Ne, ni več radosti:

v tej sobi je bila nocoj smrt!

Mati: Klavdija! Klavdija! (Sveča ugaša, ugasne.)

Valerij: Jutri odpotujem v mesto.

Jutri ko bo dan!

Kajti mesečna noč se nagiba k zatonu!

(Klavdija ihti, Valerij stopi k njej in ji dá roko.)

Zbogom, Klavdija. (Odhaja k vratom.)

Mati (kot da je hipoma vse razumela): Moj Bog!

Vi-dva??!

(Klavdija razproste roke za odhajajočim Valerijem.)

Klavdija: Valerij, Valerij!

Ferdo Kozak:

Pesem.

Glej, večern boj, udano padanje v sladkost dozdevnih sreč,
srdit, pilslep pogon za svojo pot,

odkar oko je zaslutilo tvojo silno luč.

Si res? A kdo si? Nisi?

In vendar včasih kakor kres

preseka plamen tvoj temo srca,

iz čaše zvrhane dero studenci radosti in sanj

in v razodetja glorio ves svet odet

mi proži tvoj obraz.

Drevo v teminah sem, razsekano od strel,

drevo na gori — trmast plod zemlje

in čim ostrejšje žgo plamenov dirjajočih meči,

tem trše bode v noč okleščeno vejevje,

in strastnejše kriči v bohotno rast.

O si, vrtnar moj, večna smer!
 O si, ti jez voda brez strug, voda brez ciljnih!
 Ti, ki z brzicami vetrov pojočo, razvihrano slast
 zajel z bregov si svojih oblast,
 da sredi mrež kipečih žil
 je kriknilo srce.

Prilij zdaj iz studencev svojih!
 Prilij ljubezni svoje sočno blagodat,
 da v večno školjko zlatih dni
 plazovi hrepenenja se vlijo,
 globoko v prst, da žejni curki se vdero
 in se razpne kakor šator skrivnosti med nebom in zemljo
 na gori rastoče drevo.

Ljubavna pesem.

Ob uri, ko vzeveto v vrtovih mojih rože hrepenenja,
 naliva skrivna slutnja v čaše žejne zlat napoj:
 sijoč odsev samotnih, tihih rek,
 ki v strnjenih, pokojnih se tokovih
 nesó neslišno v večnih morij spev —
 In kakor pozlačene v zarji tajnih harmonij
 odklepajo roke srca svetišče,
 kjer svetla glorijska podoba tvoje
 spočenja iz mladosti moje najčistejših se kali.

V ta sen ujet popotnik iščem tvojih strug,
 da sedel bi na breg gladin,
 ki z bleskom njihovih globin kramlja nebo.
 Vse vroče cvetje svojega srca razsul bi v tvoj objem
 in kakor čoln zlat
 uzibal posvečeno strast v skrivnost deviških bi voda,
 da kot zamaknjene, v zamišljenem smehljaju razsvetljene
 s seboj v svoj tihi beg jo poneso.

Kakor v krajih, z zavesami zastrtih . . .

Kakor v krajih, z zavesami zastrtih,
 zveni, življenje moje.
 Od bogvekod prši skrivnostna luč
 in riše v mrak kraljestvo senc
 tuj svet podob neznanih sanj.

Kam romate, roké!

Dva bela zublja prožita se v ples zverženih kontur,
kot dvoje čaš zajemata zabrisanih obrisov bežni val,
kopneči sneg obrazov slutenih,
iz mraka v mrak plahneči čar oči.
Dva nerazcvela cveta v kraju senc.

Kam romate, roké!

Srce mi razgrebla skrivnost je brezkončnih bregov,
ob robu zaves
z ognjenim prstom zavabil je v svet mrakov
življenja svobodnega kres.

Vzcvetite, razpnite se, roke!
Kot meči hrepenenja razgrnite vse meje,
da v požarih večnih tajnosti se bo umelo,
da bo kakor zrno dišav zgorelo
pojoče srce!

Ivan Lah:

(Nadaljevanje.)

Angelin Hidar.

Starokorotanski roman.

17. Kralj Rišar v domovini.

lasniki so bili odgnali kralja Rišarja s seboj, kakor jim je bilo ukazano. Gnali so ga po javni cesti od gradu do gradu ter priganjali konje z biči v urni tek. Daleč pred njimi je jezdil trobentač, ki je oznanjal ljudem prihod cesarskega jetnika. Ljudje so stali ob cesti in gledali izprevod, ki se je pomikal mimo. Vsi so strahoma izgovarjali ime kralja Rišarja, kajti mnogo so govorili o njem. Pot je vodila čez gore in doline in kadar je izprevod obstal, se je oziral kralj Rišar nazaj, kjer so za gorami izginili gozdi korotanski. Tako so jezdili naprej dan za dnem, dokler niso dospeli na grad Dürnstein ob Donavi, kjer so kralja Rišarja zaprli v globoko ječo, dokler se ne pobota s cesarjem. Po svetu pa je šla od tistih dob skrivnostna govorica, da je kralj Rišar srečno prebrodil viharo morje, da je zašel v gozde korotanske in padel v roke svojih nasprotnikov. Zato so šli pevci, ki so opevali njegovo slavo od gradu do gradu, po vseh deželah in prepevali pod zidovi nemških gradov, da bi izvedeli, v katerem gradu je zaprt kralj Rišar. Vedeli so, da bo junak

spoznal njih pesem in se bo oglasil. Dolgo so hodili pevci tako, prepevajoči pesmi o njem, preden se je iz zidov gradu dürnsteinskega nad Donavo oglasil obupen vzklik, ki je oznanjal pevcu, da živi za temi trdimi skalami kralj Rišar. In ko je vest o tem prišla v svet in je segla v starodavno zemljo anglikansko, se je vzdignila velika nejevolja proti cesarju in od vseh strani so se oglašali vitezi, ki so hoteli rešiti kralja Rišarja. Cesar pa se je zbal, da se ne bi zbrala cela vojska proti njemu, zato je izpustil kralja Rišarja na svobodo in ga s spremstvom poslal čez mejo svoje države. Tako se je kralj Rišar po dveh letih srečno vrnil v svoje kraljestvo in vladal slavno na svojem otoku, opevan od pevcev, obdan s častmi in oboževan od vitezov in vsega ljudstva. Toda težka žalost je ležala na obrazu junaškega kralja in nihče ni mogel razveseliti njegovega lica; zapiral se je v svoje dvorane in tiho premišljal o svoji dolgi poti; nobeden pa ni vedel, kaj je vzrok njegovi boilesti in molčečnosti. Vsi so mislili, da ga je potrla dolgo trpljenje, težka pot, vožnja čez morje, boji v sveti deželi, beg pred nasprotniki in dveletna ječa . . . Toda kralj Rišar se ni dal potolažiti. Domnevali so, da ga muči želja po maščevanju nad cesarjem in da tiho snuje načrte proti svojim nasprotnikom, toda kralj Rišar ni hotel iznova oditi na vojsko. Menili so, da ga boli, ker ni slišal svoje lastne slave, ki mu jo je pel svet za njegova dejanja; zato so mu poslali pevcev, ki so s petjem napolnili ves dvor: toda kralj Rišar ni hotel poslušati njihovih pesmi in ni izpremenil svojega obličja. Kajti njegove misli so uhajale nazaj v gozde korotanske, kjer je ostala Juta sama, zapuščena v svojem gorskem zavetju, s plodom ljubezni pod srcem, prepuščena sebi, Bogu in usmiljeni narodi . . .

Zato je hodil zamišljeno po svojih dvorinah, skrival se po vrtovih svojega dvorca in v nočeh dolgo klečal pred svetim razpelom, v katerega je dal vdlati utrgani cvet z groba jeruzalemskega. Zjutraj, ko je vstajalo solnce, je hodil na visoki stolp svojega gradu ter gledal proti jutranjemu nebu, pod katerim se je v daljavi skrivala zemlja korotanska. Razprostiral je roke in pošiljal pozdrave v skrito gorsko samoto, kjer se je rodil njegov sin, in izpraševal tihe vetrove, ali se je srečno otela deklica, ki je ostala sama v svoji najtežji uri, ko se ni mogel več vrniti k nji. Toda odgovora ni dobil od nikoder in od žalosti so mu osiveli lasje. Prihajali so pevci in vitezi iz daljnega sveta, pripovedovali o dalekih, tujih krajih, o junaških bojih in čudovitih dogodkih, toda o rojstvu in smrti v tihi korotanski samoti ni pripovedoval nobeden izmed njih. Kdo bi bil vedel o skriti korotanski bajki,

ki je izzvenela v šumu jesenskih lesov, ko je vso skrivnost sprejel vase molčeči grob in je čez gore zapadel sneg...

Tako je živel kralj Rišar svoje težke dni. V njegovem srcu je ležala žalostna pesem, ki ji ni našel besedi, in je ni mogel zapeti ne sebi ne svetu, kajti bolest mu je zadrževala glas v prsih.

18. Angelin.

Angelina pa je redil stari mlinar kot svojega lastnega otroka. Vsi so ga ljubili. Mlada mlinarica je skrbela zanj kakor rodna mati in mladi mlinar se je igral z njim vsak večer in ga nosil v svojem naročju. Žene, ki so hodile v mlin, so ga z radostjo ogledavale in ga nagovarjale z nežnimi imeni. In spletali so o njem čudovite, tajinstvene povesti; domnevali so, da je órel kje odnesel otroka in ga spustil v deroče valove gorskega potoka. Bog vedi, kje je njegov dom, kjer plaka za njim ljubeča mati. Zato so vsi z ljubeznijo gledali ubogega nebogljenčka in ga pomilovali zaradi njegove nesreče. Staremu mlinarju se je zdelo, da je prišel z otrokom v hišo božji blagoslov, zato se je bal trenutka, ko bi prišel k njim neznan tuj človek in zahteval otroka nazaj.

Ko je Angelin začel hoditi, je rad posedal na trati poleg mlina in gledal v vodo, ki se je peneč in iskreč se razlivala pred jezom. Šumenje valov, ki so grmeli z gorskih pečin, je vzbujalo v njem veliko radost in poslušal jih je zamišljeno, kakor da prisluškuje vabljivo skrivnostni pesmi. Ko je tako posedeval na zeleni travi, so ptiči okrog njega polnili drevesa in ga obletavali, ko da se hočejo igrati z njim; celo vrabci so pustili svoje strehe in se bližali otroku, skakljali okrog njega in ga razveseljevali s svojim bornim čivkanjem; beli golobi pa so spremljali dečka povsod, sledili mu na njegovi poti ter se mu spuščali na ramena in v naročje. Tako je rasel Angelin sredi preproste prirode ob mlinu, ob šumenju deročih vodâ in ob petju ptičev pevcev. Ljubil je rože, ki so rastle krog njega in opajal se je z njihovim vonjem.

Stari mlinar je sedel ob jezu in pazil, da se ne zgodi nesreča, ako bi šumeče vode otroka privabile k sebi. Ob takih prilikah je prišel Angelin k njemu, naslonil se mu v naročje in ga začel izpraševati z razumnimi bešedami, da je bilo staremu mlinarju težko odgovarjati.

«Odkod prihajajo te vode, ki se zlivajo ob mlinu?» je vprašal Angelin.

«Z gor, môj mali,» je odgovoril mlinar.

«In kako pridejo na gore?»

«Pridejo iz zemlje in z neba.»

«A odkod pridejo v zemljo in na nebo?»

«Bog je naredil tako.»

«Pa zakaj tako šume?»

«Ker padejo valovi drug na drugega.»

«In kam gredo odtod, od mlina naprej?»

«Po svetu, daleč, daleč.»

«A kje je svet?»

«Tam za gorami.»

«In kako pridejo za gore?»

«Po dolinah.»

«In kaj je tam za gorami?»

«Doline, mesta, ceste, morje...»

Tako sta se pogovarjala stari mlinar in Angelin: in oči otrokove so gledale na vrhove gor, odkoder prihajajo šumljajoče vode, na nebo, odkoder padajo na zemljo, «ker je Bog tako naredil», in po dolini preko gora, kjer leži za njimi svet in morje. In v mladi duši se je budil sen o teh neznanih svetovih, ki leže daleč naokrog in imajo v sebi toliko lepega.

«Ali bom tudi jaz velik?» je vprašal Angelin, ko je videl, da stari mlinar mnogo ve.

«Tudi ti dorasteš.»

«Takrat pojdem na goro, kjer izvirajo vode in ob vodi pojdem naprej v svet in po cestah v mesta in na morje,» je govoril otrok.

«To je daleč,» je ugovarjal mlinar, «in lepše je tu doma.»

Toda Angelinu se je zdelo, da bi poletel kakor ptica preko gor in dolin, daleč pod oblake in v tuji svet. Zavidal je tem brzokrilkam, ko je videl, kako se nosijo po zraku z gore na goro.

«Ali bi ne mogel biti ptica?» je vprašal mlinarja.

«Tega ne moreš,» je odgovoril mlinar, ki se je čudil takemu vprašanju. «Pa zakaj bi bil rad ptica?»

«Joj, kako bi zletel z njimi pod nebo! In pod seboj bi gledal vse: mesta, gore, ljudi, vode...»

«Toda ptice ne govorijo in kadar zapade sneg pozimi, morajo spati v gozdu. Mnogo jih umrje od gladu in mraza.»

Angelin je preudaril te besede in rekel:

«A zakaj ptice pojejo?»

«Zakaj?» je vprašal mlinar, kakor da izprašuje samega sebe. «Bog jih je ustvaril tako...»

«Zakaj pa mi ne pojemo kakor ptice?» je vprašal Angelin.

«Oj, norček, saj pojemo mi še lepše pesmi!» se je zasmejal stari dobričina, toda Angelin je čutil, da ni dobil odgovora na vprašanje.

«Še lepše pesmi,» je pomislil in se spomnil pesmi, ki jih je pela mlada mlinarica. Njemu pa se je zdelo, da ni lepše pesmi, nego šumenje valov v potoku in žgolenje ptic po zraku.

Ko je Angelin nekoliko dorastel, je jel ljubiti samoto in pogosto se je zgodilo, da ga je zanesla pot iz mlina preko zelenih trat in da je prišel v gozd, kjer so se kakor začarane kače vile veje dreves med grmovjem, bujnimi rastlinami in velo suhljadjo, se košatila mogočna stoletna debela in je brez števila listov vse okrog pošumevalo pretajno pesem širokih lesov. Obsedel je tako sredi gozda in je kakor zamaknjen poslušal to pesem ves dan, dokler ga niso vsi preplašeni našli zvečer domači ljudje, ki so ga že povsod iskali. On pa se je čudil, da so bili preplašeni, kajti zdelo se mu je, da je presedel v gozdu samo nekaj trenutkov in da je poslušal prelepo pravljico, ki jo je šumel mogočni gozd s svojo pesmijo njegovemu mlademu, dovzetnemu duhu.

Ljubil je polje, ki se je razprostiralo po dolini in je polnilo ves kraj s svojimi pisanimi barvami. Gledal je mlado zemljo spomladi, ko je ozelenela pod nežnimi solnčnimi žarki, radoval se je nad prvimi cveti, ki so pognali iz brazd in se naslajal nad šumenjem žitnega klasja, ko se je zibalo po bogati njivi. Izgubljal se je med njivami in poslušal tihi šepet, ki je trepetal nad zrahljano zemljo in se razgubljal med razori. Tako so ga našli, ko so ga iskali zvečer. In ko so ga izpraševali, kaj je videl, je sedel molče med njimi in ni mogel razodeti svoje sreče. Stari mlinar je zmajeval z glavo in premišljal, kaj bo iz tega otroka. A dečko je gledal s svojimi jasnimi, zasanjanimi očmi in rekel samó, da je poslušal pesem.

19. Samostan.

Ko je bilo fantu šest let, je prišel oče Evstahij k mlinarju in mu rekel:

«Deček je lepo vzrastel in je treba poskrbeti za njegovo vzgojo. Bog ga je določil za višje stvari. Vzel ga bom s seboj, da se med brati menihi v samostanu posveti božjim naukom.»

S sklonjeno glavo je poslušal stari mlinar te besede ter pri-volil brez ugovora. Kaj bi bil mogel ugovarjati, ko otrok ni bil njegov in oče Evstahij je mogel poskrbeti njegovemu rejencu lepše življenjé, nego bi ga imel, ako bi postal mlinar. Poklical je Angelina, ki je sedel zunaj na trati, zasanjan v beli dan nad

gorami, kjer so počasi plavali preko neba lahni oblaki. Angelin je pozdravil očeta Evstahija in boječe stopil k njemu, kajti bal se ga je zelo, kakor vseh ljudi, in mu je nezaupno gledal v njegov stari, čestitljivi obraz.

«Z menoj pojdeš, Angelin,» je rekel oče Evstahij, «v samostanu sem ti pripravil prostor, da boš hodil v šolo, pel na koru čast božjo in se pripravljaj za sveti poklic...»

Angelina so oblile solze, kajti zdelo se mu je, da ga hoče oče Evstahij odpeljati v tuji svet med zidove, kjer ne bo ne gozdov, ne trat, ne šumečega jeza ob potoku. Tudi mlada mlinarica, ki je prihitela v sobo, se je razžalostila in je osuplo vzdiknila, ko je slišala, da hoče oče Evstahij odpeljati dečka s seboj. Toda stari mlinar je sklenil roke in rekel:

«Kakor je božja volja. Ni nam dano, da razumemo vse, kar se na svetu godi. Greh bi bilo vmešavati se v sklepe božje: nimamo pravice, motiti srečo otroku, ki ne vemo, čigav je. Angelin ga je pogledal pri teh besedah in se privil k mladi mlinarici, ki jo je ljubil kot svojo mater. Medtem pa je vstopil mladi mlinar in ko je čul novico, je rekel:

«Dobro je tako. Angelin bo postal menih in velik mož.»

To je Angelinu ugajalo. Stekel je k očetu Evstahiju, ki se je bil medtem utrujen vsedel k mizi, in dejal z drhtečim glasom:

«Z vami pojdem, oče Evstahij, samo ako tudi pri vas pojejo ptice kakor tukaj.»

«Oh, še lepše, dragi moj!» je smehljaje rekel oče Evstahij. «Okoli in okoli samostana je vrt, v vrtu pa polno najzaljših cvetlic; potok šumi ob zidovju in ptice prepevajo po drevju. Vse je, kakor tukaj, še lepše pa je v cerkvi, kjer se poje božja čast: tam boš videl oltarje z božjo glorio, slišal povesti o svetnikih in postal boš služabnik Bogu, ki te bo sprejel v svojo službo.»

Staremu mlinarju so se orosile oči. Vsem je bilo tesno in tegobno pri srcu, kajti ljubili so tujega otroka kakor svojega in neradi so se ločili od njega. Ko se je oče Evstahij pokrepčal, je vzel Angelina za roko in ga odpeljal s seboj. Mlinarica je prezkrižala Angelina in vzdiknila:

«Bog bodi s teboj, otrok moj!»

Angelin pa je odšel z očetom Evstahijem po poljski poti in se oziral nazaj na mlin, na jez, na potok, na polje in gozde. Čudno težko mu je bilo, toda njegova mlada duša je že sanjala o velikem samostanu, o lepem vrtu in o oltarju v cerkvi, kjer se poje božja čast. Videl je, kako so stali na pragu stari mlinar, mlinarica in

mladi mlinar in gledali za njim z žalostnimi očmi. On pa je stopal poleg očeta Evstahija in se lovil za njegovo roko. Še enkrat se je ozrl, noga mu je zastala — potem pa je pot zavila skozi gozd in dolina z mlinom in jezom, s poljem in potokom je izginila izpred njegovih oči.

Pot je vodila skozi goste gozde in planjave, po strmih klancih in pečinah vedno nazgor, bolj in bolj so se kazale daljne gore in svet je postajal bolj in bolj tuj.

«To je oni svet, o katerem je pravil stari oče mlinar,» je pomislil Angelin, ko se je oziral po tuji okolici. In se mu je zdelo prav, da je odšel, da bo videl tujino in vse, kar leži za temi gozdovi in gorami. In ptice so prepevale na vejah povsod in Angelinu je bilo, ko da ga spremljajo prav od mlina, da potujejo z njim v neznane kraje. Zdelo se mu je, da ga poznajo, da ga kličejo po imenu in ga izprašujejo, kam gre. On pa jim je na tihem odgovarjal in jih vabil s seboj. In res so šle. Od veje do veje so letale, nekatere so ga celo prehitvale in čakale ob poti, da jih je dohitel. Oče Evstahij pa je bil vso pot zatopljen v tiho molitev.

Ko je solnce že zatonilo in so se ptice ob potu utrudile in začele zaostajati, kakor da obupujejo nad dolgo potjo, ki se je zdelo, da ji ne bo konca, se je pokazala obema popotnikoma široka bela cesta, za cesto zelen grič in vrh njega ogromno zidovje, napol zarastlo z drevjem in zelenjem.

«Evo ti, naš samostan,» je rekel oče Evstahij in Angelin je obstal pri tem pogledu z začudenimi očmi. Take krasote še ni videl, še sanjal ni o nji.

Krenila sta z očetom Evstahijem po kamniti stezi navzgor in sta se počasi bližala samostanskemu obzidju. Angelin je gledal visoko zidovje, ki se je vzpenjalo nad trdimi skalami ter nosilo nad seboj veliko poslopje, iz katerega je molel visok zvonik, kakor da sega do oblakov.

Zdajci je zazvonil zvonček iz visokega stolpa, oče Evstahij je obstal in molil polglasno molitev; tudi Angelin je sklenil roke in s toplim čustvom zahvalil Boga, da ga je pripeljal v te svete kraje. Po dolini je padal mrak in zagrinjal vāse vse daljne gore in vse široke gozde.

Oče Evstahij je prijel Angelina za roko in stopal z njim po skalnatih stopnicah do velikih vrat, ki so zapirala obzidje. Po zvonil je in vrata so se odprla. Molčeč menih je stal pri vratih in se s svetim pozdravom naklonil očetu Evstahiju. Angelin je

stopil poln svetega strahu preko praga: zagledal je velik dvor in na dvoru so se izprehajali menihi v svojih resnih haljah. Oče Evstahij je stopil k njim ter se nekaj pomenkoval z njimi v nerazumljivem jeziku. Vsi so gledali Angelina. V tem je prišlo nekaj dečkov, ki so obdali Angelina in ga izpraševali, kako mu je ime. Angelin je bil utrujen; odvedli so ga v veliko dvorano, kjer so postavili pred njega skledico z jedjo; Angelin je jedel in gledal velike slike, ki so visele po stenah. Njegove oči so bile tako utrujene vse te doslej nepoznane lepote in tega novega tujega sveta, da so se naposled izgubile v lepih daljnih sanjah, ki jih oko ni videlo, uho ni slišalo: mlad menih ga je „odnesel“ s stola v tiho sobico, kjer ga je položil v mehko posteljo. Tam je sanjal naprej vso dolgo noč o mlinu in jezcu, o pticah in gozdu, o dolgi poti in visokem samostanu. Slišal je zvonjenje zvonov, ubrano molitev glasov, bučanje orgelj in slavnostno pesem na čast Bogu. Videl je rajski vrt, poln najlepših dreves, in nebeške ptice so prepevale na njih nezaslišane pesmi, po gredicah naokoli pa so cvetele rože opojno dehteče, kakršnih ne pozna pozemeljski log. Nad vsem tem pa doni ubrani, čuda lepi spev nebeščanov. Tako je sanjal Angelin v tej prvi noči v samostanu.

(Dalje prihodnjič.)

Rad. Peterlin-Petruška:

Zgodnji obisk.

Vzšlo že solnce je nad daljnimi gorami,
v njega žarkih rosa biserno blišči,
že nad svežimi, dehtečimi poljami
spev škrjančkov k nebu hrepeni.

Kot kadilo vernih, kot molitev blaga
dviga dim se, šum nad mestom pod gorô;
ona pa še spi, nevzdravno spi predraga
in krog nje je vse temnô, mrtvô ...

Tisoči ležijo tukaj zbrani v vrsti,
vendar vsak tako je čisto zase sam ...
In s solzô v očeh, z drhtečimi ji prsti
okrog rož na grobu prst rahljam. —

greg

Josip Vidmar:

Bogoiskanje Leonida Andrejeva.

I.

dobi čustvenega upora proti klasicizmu, ki jo zgodovina imenuje dobo romantike, je polagoma v človeštvu dozoreval nov specifično evropski faktor, ki je imel v prihodnjih desetletjih prevzeti vodilno mesto med sodobnimi duševnimi pojavi. Ta faktor je bila veda. Okrog sredine preteklega stoletja je siloviti napredek vede prišel do tako visoke stopnje, da je mogočno posegel v življenje najvišjih duševnih pojavov — v umetnost in filozofijo. Posledica tega vpliva je bil v filozofiji Comte-ov pozitivizem, ki je izrazil ves zanos mlade vede, vse njene neustrašne cilje in želje. In ko je prešel evropskemu izobraženstvu v kri in meso, je posredno ustvaril novo umetniško strujo — francoski naturalizem.

Pozitivizem kot sistem, brez osebnih humanističnih primesi Comte-ovih, je filozofska konstrukcija, ki zanika vsako filozofijo. Vse življenje se v vseh svojih pojavih reši po naravnem zakonu, treba je najti ta naravni zakon (ki ga more najti le znanost — filozofiji je torej odvzet delokrog) in življenje postane človeštvu jasno do poslednjega svojega bistva. Zato zanika pozitivizem vsako metafiziko. Toda v jedru ni zanikanje metafizike drugega ko nova metafizika, samo da negativna. Kljub svojemu zanikanju metafizike mora pozitivizem odgovarjati na ista vprašanja kot vsaka religija, le da daje nanje zanikajoče odgovore. Če človek vpraša: «Ali je posmrtno življenje?» mu religija odgovori: «je», pozitivizem pa: «ni ga», toda odgovoriti mora. Temu nauku je Comte pridejal idejo humanosti. In ker mu je bila le pridejana, namesto da bi rasla iz njega, jo je evropsko človeštvo, ki je nenavadno hitro sprejelo pozitivizem, enostavno odločilo od njega in jo pozabilo. Sam po sebi, brez te ideje, pa postane pozitivizem sirov materijalističen svetovni nazor, ki ne razreši dvojnosti duha in telesa in ki je tudi ne spoji v smotreno enotnost, temveč enostavno zanika duha in vsako dvojnost. Vse je snov, mišljenje, čustva so snovni pojavi, ki so kot taki po svojem bistvu objektivnemu razumu dostopni. Raziskovanje pojavov po razumu je veda, ki bo razrešila vsa vprašanja in vse uganke.

Ta materijalistični svetovni nazor je po 50 letih obvladal dušo Evrope. Vera v vedo se je razširila preko vseh evropskih šol in

je zamrežila vso inteligenco v novo, posebno ozračje. Glavna znaka nove religije sta prešla v življenje: njen materijalizem in poudarjena hegemonija razuma. Materijalizem je povzročil kratkovidno vero v «razvoj», je pridal evropskemu življenju še ostrejši gospodarski značaj, kot ga je že imelo, in je povzdignil posvetni element v njem. Negativna metafizika pa je polagoma povzročila tudi negativno čustvovanje, to se pravi, ostrejši misleci so postajali neuzadovoljeni, življenje je izgubljalo zmisel in pomen, perspektiva v večnost je postala brezupna in življenje v njeni luči — tragedija. V medsebojnem razmerju duševnih sil pa je pozitivizem zahteval prvenstvo razuma, ki je postal božanstvo časa; biti človek, postane biti razum. Podčrtano kultiviranje razuma povzroči zanemarjenost drugih duševnih sil. Skratka: človek končujočega stoletja je enostranski posvetnjak, njegove razumske sposobnosti so pritirane preko možnosti, ki jo dovoljuje notranja harmonija; njegovo slabotno čustvo pa čuti obupnost brezzmiselnega življenja, toda postaja preslabo za revolucijo zoper razum in disharmonijo, se opaja v fantazijah materijalne smotrenosti kozmosa in išče utehe v dejstvu, da se vse vrši po zakonih in nujnosti in da vodi vse k napredku.

Veliki evropski duhovi preteklega stoletja, ki so tako rekoč rasli s pozitivizmom in njegovim ozračjem, kot Tolstoj, Nietzsche in drugi, so se borili z njim in so se dvignili preko njega do svoje meje in do svoje harmonije; toda slabejši duhovi in ljudje, ki so ga že podedovali od svojih predhodnikov, so se ga osvobodili težje. —

V ruski literaturi je Čehov še popolnoma pijan njegovega strupa. Toda že v njem je čutiti, da omamljenost upada, začujejo se prva vprašanja po končnem zmyslu razvoja in življenja, prve zahteve po metafiziki, in se oglasi prvo čustvo kot reakcija na zanikanje — otožnost, mučen nemir, tegoba in pritajeno iskanje. To čustvo je našlo svoje stopnjevanje v Leonidu Andrejevu, v katerem se je razgorelo v obup in grozo in v katerem je dokončalo svoj boj — za notranje ravnotežje.

Andrejev je tip evropskega inteligenta, ki je vzrasel v dobi kraljevanja vede in pozitivizma: premočno poudarjen razum, slabotno čustvo, razbita osebna enotnost.

Njegovo čustvo — groza — je zgoščeno do skrajnosti, toda je premalo obsežno, da bi zajelo celokupno njegovo osebnost, zato si Andrejev grozo silovito dokazuje, jo razumsko izsiljuje iz sebe in jo umetno stopnjuje, da bi vžgal v sebi požar duševnih

moči, ki bi jih vse spojil v en sam plamen. Glavno je enotnost, spojitve vsega, kar je raztrgalo bodisi življenje ali dobo...

Delo na tej spojitvi je vsebina in jedro njegovega življenja. Vprašanja dobe in problemi, ki jih postavlja in rešuje v svojih delih, so le sredstva in simboli za ta akt, ki se je vršil v njegovi notranjosti. Obračun z boleznijo dobe pa je prišel sam ob sebi, kot se zgodi vselej, kadar iz človeka nastane osebnost.

Rojen je bil Leonid Andrejev 1871. leta v Orlu. Končal je juriščno fakulteto ter je šele pozno vstopil v literaturo. Kot dijak je izvršil tri samomorilne poizkuse, ki so se mu vsi trije «posnesrečili». Važni letnici njegovega življenja sta: letnica vstopa v «veliko» literaturo 1901. in vojno leto 1904./1905., ki ga je prebil deloma v Mandžuriji. Velikega pomena za njegov razvoj je bilo prijateljstvo z Gorkim, ki ga je končno raztrgala velika revolucija. Poslednja leta svojega življenja je preživel Andrejev deloma v Petrogradu, deloma pa v svoji vili na Finskem, kjer ga je tudi 1919. leta iznenadila smrt.

Podlistki in članki Andrejeva so pisani še popolnoma v razvojni dobi. V njih govori o vseh mogočih dnevnih vprašanjih, ironizira meščanskotopa mnenja inteligence o njih, govori o «ločitvi zakona», o «potrebnosti organizacije», o «sodobni sfingi», o protialkoholnem gibanju, o razvoju tehnike, o «slabem spolu», z eno besedo: o vseh mogočih pojavih v ruski družbi in o važnejših dogodkih izven Rusije. Značilna poteza v vseh teh člankih in podlistkih je ona navidezna odločnost in jasnost v nazorih, za katero je pa lahko opaziti večno nemirno in večno iščočo pisateljevo naravo. In iz njegovega posmehovanja nad napačnim mnenjem končno vedno zazveni pritaženo vprašanje: ali pa se ne motim tudi jaz sam? Zato mu je tako potreben bralec, ki bi hotel z njim razpravljati o problemih, katerih se je dotaknil. Najznačilnejša za poznejšega Andrejeva pa so mesta, kjer se izpoveduje svoje osamljenosti. Ko razpravlja o «bralcu», pove, da ne ljubi tega svojega bralca, da mu je tuj, ker išče od njega samo zabave in razvedrila namesto iskrenosti in resnice. In končno se vpraša: «Za koga pa potem pišem, če je bralec tako slab? Kajti tudi to, kar govorim danes, očitno meri na razumevanje in sočutje — sicer bi ne imelo zmisla pisati... Je pa kakih deset, dvajset ljudi, ki so mi blizu po mislih, razpoloženju in čustvu, in zanje pišem. Ne vem, ne kje so, ne kdo so; kajti prav tako so molčeči kot drugi, toda nekje so — morajo biti. In zanje pišem

danés.» To je začetek tistega notranjega razpoloženja, ki doseže pozneje svoj višek v vprašanju: «Kaj nisem sam?» —

Notranje življenje Andrejeva se je tedaj moralo vršiti v hitrih in rezkih preobratih razpoloženja. Pred kratkim časom srečamo v njegovem življenju tri samomorilne poizkuse, ki gotovo niso znak veselja in vere v življenje. V teh prvih svojih podlistkih pa govori že naenkrat v popolnoma drugačnem tonu. «Naj bo zmagoslavno življenje samo iluzija, toda jaz verujem vanj, in nesreča današnjega dne mi ne odvzame vere v bodočnost. Življenje bo zmagalo — pa naj bi ga zadrževalo še toliko rok, pa naj bi ga še toliko brezumcev poizkušalo prekiniti. In ali ni pametneje: živeti in hvaliti življenje, kakor kleti ga — in vseeno živeti!» Ubranost, ki govori iz teh besed, je že mlada in bodra, dasi tli v zadnjem stavku še boleča preteklost pod brezbrizno gesto. In ta nenaden prehod iz samomorilskega razpoloženja v vero v življenje ne obeta trajnosti. Preobrat se je očitno izvršil vsled vnanjih vplivov, ne vsled notranje nujnosti, in vse v Andrejevu govori za to, da se mračnost še vrne, da še vrne z novimi, vse močnejšimi udarci. Veselost in brezbriznost ne moreta ostati trajno vezani, ubranost, ki izvira iz njiju, bo prešla in čim trdnjša je vera danes, tem silnejši bo potem pretresljaj. Končni mir prinese šele prava vera in te človek ne najde, dokler se ne približa in ne doseže tistega nečesa, nejasnega, neznanega in vendar najvažnejšega v življenju, kar se skriva za vsemi boji, katastrofami in iskanji.

V tej žurnalistični dobi Andrejeva nastopa prvič v ruski literaturi Gorkij — koncem devetdesetih let. In mogoče je, da je njegov pojav deloma v zvezi z notranjim preobratom v Andrejevu. Na vsak način pa je silno zanimivo mnenje poznejšega — več kot pesimističnega Andrejeva «o bodočih potih ruske literature, ki mu ga vzbudi Gorkega prvi nastop». «Sedaj je pesmica (čehovskega) pesimizma izpeta in naj si izmišljujejo kakršnekoli nove napeve zanjo, zvenela bo lažnivo, pa naj jo póje magari največji artist.» In na drugem mestu: «Sicer se pa sedaj razpoloženje dviga. Nastopajo časi Maksima Gorkega, tega najbodrejšega med bođrimi, in obenem s tem je opaziti nezadržljivo padanje kurza melanholije (čehovske) in njenih zastopnikov.» — Videti je, da se je Andrejev iskreno in vendar le površno otresel pesimizma, kakor človek, ki je videl nekaj neprijetnega, pa se je okrenil stran. Toda vestnost naprám življenju in napram samemu sebi je težila z vsem svojim prekletstvom in blagoslovom na njem in prišlo je drugače, kot je napovedoval.

Razpoloženje «najbodrejšega med bodrimi» je spremljalo Andrejeva v začetno dobo njegovega literarnega delovanja. Za prvimi, začetnimi poizkusi, katerim se v marsičem pozna vpliv Čehova, slede prva njegova literarna dela 98. leta: «Mladina», «Bargamot in Garaska», «Iz življenja štabskapitana Kablukova», «Zagovor». Te prve njegove slike in črtice so še popolnoma epične in večinoma res bodre, mlade in zdrave, dasi se jim pozna artistična šola Čehova. Toda čim bolj se Andrejev uživlja v literaturo, čim jasnejše vidi dolžnosti ruskega pisatelja napram svojemu narodu, tem resnejši postaja, tem globlje in neizprosnejše posega po vsem onem, kar pritajeno tli pod bodrostjo in zdravjem. V delih tega prvega literarnega leta zazveni med mladimi in krepkimi glasovi presenetljivo suh in strgan glas za govornika v «Zaščiti». In značilno je, da se je pojavila prva temna barva pri Andrejevu v prvem delu, v katerem je skrit majhen košček lastnega njegovega življenjepisa. V naslednjih črticah se temna barva razraste in razlije v osnovno potezo. «Pri oknu», «Petka na letovišču», «Valja», «Angelček», v vseh teh delih ni nikakšne bodrosti več. Življenje je polno nerazumljivega, tesnobe, ki jo včasih olajša slučaj, da se pozneje tem silnejše vleže na dušo; polno je krivic in grenke nujnosti odrekovanja. Grenkoba avtorja doseže svoj višek v črtici «Drug». Tu se nahaja tudi druga stopnja omenjenega čustva osamljenosti.

Izenada pa izreče Andrejev še v istem letu 99. besedo, ki pojasni vse tisto, kar se je skrivalo v njem in kar je provzročalo, da so postajale njegove slike vse bolj in bolj temne. In ta beseda je — **smrt**. Smrt je središče in izhodišče vseh tistih prekletih vprašanj, ki so ga tolikokrat izmučila v življenju. Grmada misli, sistemov in bojov je nakopičena okrog te besede, toda vse to odlučni Andrejev od predmeta in se omeji samo na orisanje tistega momenta v človeški notranjosti, ko smrt z vso svojo zagonetnostjo, grozo in brezzmiselnostjo prvič postane človeku doživetje. In sila, s katero uprizori Andrejev introitus smrti v svoje literarno delo, govori o pomembnosti in intenzivnosti tega doživetja v njem samem. In kakor je bila smrt začetek iskanja v njegovi notranjosti, tako pomeni «Veliki šlem» začetek njegovega iskanja v literaturi.

V črtici opisuje pisatelj četvorico ljudi, ki se shajajo k igri. Nikolaj Dimitrijevič ima posebno nesrečo v igri. «Toda v četrtek 26. novembra» se sreča nenadoma obrne: Nikolaj Dimitrijevič dobiva vse lepše karte, dokler ne dobi končno kombinacije, ki mu omogočuje najvišjo igro, «veliki šlem» brez aduta. Treba je

tvegati na prikup. Nikolaj Dimitrijevič se odloči, toda preden je pogledal v prikup, ga zadene kap. In sedaj nastopi važen trenutek. Jakob Ivanovič, tovariš pokojnika, pregleduje prikup in vidi, da se v njem resnično nahaja karta, ki bi jo Nikolaj Dimitrijevič rabil za svojo igro. In neka misel, «znana v svoji preprostosti», izpreleti Jakoba Ivanoviča:

— Ampak on nikdar ne izve, da je bil v prikupu as in da je imel v roki dobljen «veliki šlem». Nikdar!

In Jakobu Ivanoviču se je zazdelo, da do tega trenutka ni vedel, kaj je smrt. Toda sedaj je izvedel in to, kar je jasno uvidel, je bilo tako nezmislno, grozno in nepopravljivo. Nikdar ne izve! In če počne Jakob Ivanovič kričati o tem prav nad njegovim ušesom, jokati in kazati karte, Nikolaj Dimitrijevič ne bo slišal in nikdar ne izve, kajti na svetu ni nikakšnega Nikolaja Dimitrijeviča. Ena sama kretnja še, ena sama sekunda nečesa, kar je življenje, — in Nikolaj Dimitrijevič bi zagledal asa in bi izvedel, da ima «veliki šlem», tako pa je vse končano in on ne ve in ne izve nikdar.

— Nikdar — je izgovoril Jakob Ivanovič počasi, po zlogih, da bi se prepričal, da taka beseda sploh eksistira in da ima zmisel.

In taka beseda je eksistirala in je imela zmisel, in ta zmisel je bil tako pošasten in grenak, da se je Jakob Ivanovič iznova sesedel v naslonjač in je brezpomočno zajokal iz sočutja napram onemu, ki nikdar ne izve, iz sočutja napram sebi, napram vsemu, kajti isto strašno — in brezzmiselno kruto doleti tudi njega in vse.

Dalje si Andrejev v novelici ne stavi nikakih vprašanj in ne išče nikakih odgovorov. Senca te nove postave v njegovih spisih pa se vleže na vso vrsto del, ki slede za njo. Že itak težka ubranost postane še težja in dušiči tlak raste z naraščanjem pisateljevega talenta. Prehod iz smeha v trpkost, ki ga je Čehov doživel proti koncu svojega življenja, srečamo pri Andrejevu že takoj v početku, in v sledečih dveh letih, 1900. in 1901., si najde novo pisateljevo osnovno občutje poln izraz. Življenje, prej zmagoslavno, mu je nesreča, kamor pahne človeka neznana in slepa sila; in ista slepa sila vodi vse življenje, deli bogastvo in srečo nevrednim, daje moč in veličino samo nekaterim, druge pa brezobzirno pritiska k tlom in jih duši. Ljudje sami pa pobijajo do konca le tiste, ki jih je pobilo že življenje, polno laži, sirovosti in nesporazumljenj. Iz tega ostudnega in brezzmiselnega gomazenja, ki mu pravimo življenje, vodi le ena pot, samo «strašna in brezzmiselno kruta smrt» — in smrt doleti vse. Vse

je smešno, vse brezpomembno, kajti vse se konča s smrtjo. In edino čustvo, ki ga mora nositi vse živo v sebi, je groza, velika, neizrečena, obupna groza. —

Najizrazitejše za to razpoloženje so slike: «Laž», «Molčanje», «Stena» in «Plat zvona». V vseh teh slikah vzbudi njihov predmet občutek groze, ki pa se mahoma razgori v ogromne dimenzije, da popolnoma prevzame človeka. Kajti Andrejev mu je neopazno prilival svoje lastno čustvo groze, ki se ga pritajeno izpoveduje povsod in vedno. Te slike so čiste izpovedi groze in naravnost boleštna pisateljeve sprejemljivosti za jarke pojave. V istem času je pa nastalo tudi nekaj del večje objektivnosti, ki pa zato tudi niso tako individualno andrejevska.

S svojimi povestmi prvih let je Andrejev nastopil nasledstvo po Čehovu. Za čehovskim dolgočasjem in tegobò je nastopila andrejevska groza, utemeljena za sedaj le časovno in zgodovinsko. Osebna njena utemeljitev pa se izkristalizira šele iz pisateljevega svetovnega nazora nadaljnjih del.

II.

Predhodnik Andrejeva, Čehov, si je izposodil od zapadne Evrope svoj svetovni nazor. Njegov razvojni pozitivizem veruje v enega samega boga — v vedo, v človeški razum, v razvoj. Dobi, ki je vso svojo pozornost osredotočila v revolucijo, je nazor za kratek čas zadostoval; ko pa je revolucija končno počela iskati svoj višji smoter, ji je polagoma postajal pozitivizem nezadosten. In tok časa je odnesel s seboj tudi Čehova. Vzrok, da je postal Anton Pavlovič koncem svojega življenja tako trpek, ne leži le v težkem vnanjem življenju ruske družbe, temveč tudi v tem, da se je v njem, v Čehovu samem, omajalo ono, kar je dajalo življenju zmisel, — njegov nazor. Čehov je to dejstvo opazil in ga tudi izpovedal v «Dolgočasni storiji» in še v nekaterih drugih povestih. Toda preko spoznanja ni prišel in nove resnice ni utegnil niti najti niti iskati. In približno tam, kjer je jenjal on, začne Andrejev s svojim Sergejem Petrovičem (1900).

Čehovski nazor se je sedanjemu, sodobnemu stremljenju po smotrenosti vedno izogibal v tolažilno slikanje bodočnosti. «Čez kakih dve sto, tri sto let bo življenje prekrasno, in nekoč ljudje iznajdejo tudi nesmrtnost» — ponavlja pomirjujoče. Na nestrpno vprašanje pa: «Kaj mi je začeti?» — to je, kaj naj počnemo vsi mi, ki smo se rodili pred ono zlato dobo, v kateri ljudje iznajdejo nesmrtnost, je odgovoril: «Po pravici povedano, ne vem...» Edino, kar bi še mogel odgovoriti, bi bilo: vdajmo se v svojo

usodo, delajmo, žrtvujmo se za one, ki pridejo čez dve sto, tri sto let, in — umirajmo, tonimo v neskončnost. Čehov pa tega jasno ni dejal, «ker se je bal, da bi mu ruska inteligenca jenjala verjeti v njegov „raj“». Toda Čehov se je bal brez potrebe: «inteligenca mu je verjela in se mu klanjala kakor preroku,» pravi Merežkovski. — Da, verjela mu je, toda ne za dolgo. In prvi odpadnik je ravno čisto navadna postava iz sive mase čehovske inteligence: Sergjej Petrovič, človek, ustvarjen za pisalni stroj, vsakdanja, brezdarna, siva duša v povprečni in navadni vnanjosti. Tudi Sergjeja Petroviča bi pomirila tiha, otožna, uspavajoča čehovska pesmica: «vdajmo se v svojo usodo; čez dve sto, tri sto let...», uspavala bi ga v lene sanje o vedi, razvoju in zemskem raju, ki pride. Vdal se je polagoma v svojo povprečnost, v slabost in velost svoje misli, v vsakdanjost svojega obraza, v pomanjkanje talentov in v vse, «s čimer se mu je rogala sirova narava». Preživel je po malem čas upornosti, sanjivosti, ko je snoval o nemogoči sreči in «čim bolj jarka je bila predstava o onem, kar bi Sergjej Petrovič mogel in hotel biti, tem težje se je bilo vdajati v sirovi fakt — življenje». Polagoma pa je zavest neizprosne povprečnosti otopela v njem, postajala je nevažna in brezpomembna. In le redko so še «prihajali momenti, v katerih se je nekako zavedel, kakor iz globokega sna, in je z grozo spoznaval, da je še vedno isti majhni, ubogi človek... Potem pa ga je iznova obvladalo življenje in zopet si je poudarjal, da je življenje fakt, v katerega se je treba pač vdati.» Iz tega globokega sna čehovskega življenja pa ga predrami — Zaratustra s svojim nadčlovekom. «Sergjej Petrovič ni zapazil momenta, ko se je v njem končalo pokojno premotrivanje dejstev in topa tuga, ki ga je mirila z njimi. Bilo je, kakor da je nekdo zapalil sodček s smodnikom, toda koliko časa je tlela netilna vrstica, ni vedel. Vedel pa je, kdo jo je zažgal. To je bil prikazen nadčloveka... In pri jarkem njegovem svitu je Sergjej Petrovič pregledaval svoje življenje...» Prvo, kar je videl v novi pravični luči, je bil on sam. In spoznanje je bilo grozno. Spoznal se je kot bitje brez vere in morale, brez poguma za iskanje resnice, brez npravnega čustva — z eno besedo, kot človečka strašne, obupne povprečnosti. S tem spoznanjem, ki pa se pojavi v njem brez vsakega dejstvojočega hotenja, pade v njem vse, pade slabotni njegov zanos in Sergjej Petrovič se oprime — kakor vsa njegova doba — edine rešilne deske — koristnosti. Tu se snide njegov obup s čehovsko tolažbo: udajmo se, trpimo za one, ki pridejo za nami, bodimo koristni. Toda luč nadčloveka ne prizanese ničemur. V ostrih in

zlokobnih besedah stopi iz molka vse tisto, kar je skrbno zatajil in previdno očeval Čehov za svojim odgovorom: «Po pravici povedano, ne vem (kaj nam je početi).» In Sergjej Petrovič vidi, da je «koristen, in sicer koristen z mnogimi svojimi svojstvi. Koristen je bil za trgovino, kot oni nekdo brez imena, ki kupuje galoše, sladkor, petrolej in ki v masah ustvarja dvorce silnim tega sveta; koristen je bil statistiki in zgodovini kot enota brez imena, ki se rodi in umira, in ki na nji proučujejo zakone prebivalstva; tudi progresu je bil koristen, ker je imel želodec in telo, ki je bilo občutljivo za mraz, in zaradi katerega je moralo brneti na tisoče statev in koles... Kapitalistu je bil koristen kot vir njegovega bogastva, pisatelju kot stopnica k spomeniku, učenjaku kot količina, ki ga je približala k spoznanju resnice, bralcu kot objekt za vežbanje v dobrih čustvih, — to je koristnost, ki jo je našel v sebi Sergjej Petrovič.» To je tudi vsebina onega čehovskega odgovora. In ko je Sergjej Petrovič vse to videl in spoznal, se je uprl življenju, družbi in koristnosti in je jel zahtevati vse, do česar je imel pravico. In spoznal je, «da ima pravico do vsega, do česar imajo pravico drugi, in da ni na svetu takih dejstev, v katere bi se moral človek vdati». Ker pa ni našel v sebi sile, da bi dal duška svojemu upor in da bi si sam vzел vse, na kar ima pravo, zavrže svet in življenje. «Nejasno je veroval v novo življenje in se ga ni bal, ker bo odnesel s seboj samo svobodni 'jaz', ki ni odvisen ne od slabih možganov ne od velega srca, telo pa ostane v plen zemlji, ki naj tvori iz njega nove možgane in novo srce.»

Tako je Andrejev v začetku svojega dela v svetlobi nadčloveka pokazal vso gnilo strahopetnost plitvega čehovskega nazora, ki je popolnoma nesposoben dati zmisel človeškemu življenju, in je s tem izpregovoril tisto, kar je Čehov sam le namignil. Koristnost je postala smešen in prazen izgovor bojzljivcev in kdor ne pozna ničesar razen te resnice in zahteva od življenja zmisel, mora slediti Sergjeju Petroviču. Tolažba pozitivizma je umrla; kaj stopi na njeno mesto? Toda ali nazor sploh mora dajati tolažbo? In če je resnica taka, da je ni tolažbe, da ni življenju zmisla? — Sergjej Petrovič nejasno veruje v novo življenje in v neodvisni in večni «jaz», ne veruje pa vanj Andrejev in tega tudi ne skriva. Nekje govori o «ravnodušni, slepi sili, ki je pozvala Sergjeja Petroviča iz temnih neder nebitja». S tem je zanikan «svobodni jaz». Kaj pa misli o novem in večnem življenju, pove Andrejev istega leta v povesti «Laž», kjer pravi:

«Toda, o Bog! To je vendar laž. Tam je tema, tam je praznina vekov in neskončnosti...»

In to je nova resnica. Namesto raja na zemlji ima bodočnost nov, neprikrit obraz: **«temo in praznino vekov in neskončnosti»**. In na mesto razvoja stopi «ravnodušna in slepa sila». Andrejev ne tolaži, temveč vzame življenju vsako upravičenost, vsak zmisel, zato pa tudi ne prikriva ničesar, ne sebi ne drugim, in govori samo resnico. To je poslednji, strašni herojizem v ruski literaturi. Človeški pogled ne more nikamor več; življenju je odgrnjena zavesa, ki je skrivala grozno resnico in odslej sije od te resnice pošastna luč, v kateri vene vsako življenje in se izpači vsak obraz v masko groze in globokega, neozdravljivega obupa. Človeško spoznanje se lahko le še razširi na strani in nazaj, naprej pa ni več mogoče niti koraka, kajti tam dalje «je tema, je praznina vekov in neskončnosti», je «stena». In pred to temo in steno ostane Andrejev kakor v težki omotici dolgo vrsto let. Vse njegove rešilne poti, ki jih poizkuša ubrati, privedejo nazaj. Stari pozitivizem dobi več novih imen, namesto «ravnodušne slepe sile» nastopi najprej ime «usoda», pozneje dobi usoda etično vsebino v «Zakonu Maščevalcu», pozneje se Andrejev še bolj približa pozitivizmu z izrazom «železna sila privlačnosti», toda v bistvu ostane nazor prav tako brezupen in grozen kot prej. Ena sama svetla prikazen spremlja Andrejeva po njegovi nadaljnji poti; to je Nietzschejev nadčlovek. Z njegovo ogromno in nezizprosnostjo izkuša Andrejev prodreti do novih spoznanj in pogledati preko «stene», toda v temi in praznini vekov in neskončnosti obledi in uvne tudi ta svetla prikazen, dokler je Andrejev ne spoji s predsmrtno resnico Sergjeja Petroviča v novo bitje, ki mu ga pa še dolgo časa zakriva vrsta problemov sledečih del.

(Dalje prihodnjič.)

Ivo Šorli:

Miška v pasti.

Slika.

Ni me še človek zlepa tako spominjal miške: majhna glavica z neverjetno všpičenimi ustkami, nad njimi šop naprej štrlečih dlačic, očke majčkene, žive, na vse strani švigajoče, postavica drobna in gibčna. Tak je stopil k meni: Piše da se za Jerneja Živca in je kočar z majhnim posestvom, ki meji na trop veleposestnikov. Ti veleposestniki pa so sami razbojniki, ki mu delajo škodo, kjer le morejo. Glavni je Jakob Gajšek, mejaš

njegovi hosti, ki da mu je podrl že lani dva hrasta, letos spet enega. Naj tožim!

Pa sem ga opozoril, da se iz te pravde skoraj gotovo izcimi komisija, a komisija je draga stvar. Že res, da je pred vojno iz hleva pobrala vsaj en rep, sedaj le polovico; toda s to polovico tudi ni kaj začeti, ako ima človek le enega. Naj bi rajši najpoprej sklical občinske može, ki bi vzeli vrv in jo potegnili od mejnika do mejnika, da se vidi, kaj je mojega, kaj tvojega. Če potem še ne bo miru, naj pride spet.

In je prišel čez mesec dni približno. Župan Strašek, prvi sveto-valec Železnik in še občinski mož Cilenšek, da so bili z vrvjo pokazali tako, da bi bilo troje dreves v spornem pasu njegovih, dvoje Gajškovih, eno pa skupno. To naj bi — da se ne bi rodil nov spor, čigavo je — podrl on, Živec, kot nekako odškodnino za lani posekani hrast, če bi se mu bila res zgodila krivica; zakaj za ona druga dva od lani je bila stvar itak že zaspala in je bolje, če je ne zbudajo. Tako so napravili možje. Zdaj pa da je predvčerajšnjim Gajšek podrl tisti hrast na meji in mu noče dati niti lesa, niti odškodnine, češ, da je bilo drevo na njegovem.

Pa bodo občinski možje potrdili, da je bilo drevo prisojeno njemu? I, moj Bog, kako da ne, saj so sami ukazali tako! Stvar je jasna ko beli dan!

Tudi jaz nisem dvomil in sem vložil tožbo.

Ko sem na prvi razpravi prebral, kaj hoče Živec, je vstal Gajšek in priznal, da je posekal neki hrast, toda ne tistega na meji; ta da še danes stoji, ker je res priznan nasprotniku.

Zdaj: quid juris — kje je pravica, kje resnica? Ne pomaga nič: treba je iti pogledat na lice mesta. Stranki vzameta na znanje, da pride sodna komisija ven, čim izgine sneg.

In nekega lepega marčnega dne smo se odpravili iz trga. Moj Bog, kam vse je zaneslo ljudi! Že po više in više vzpenjajoči se cesti celo uro, potem da ni konca ne kraja daleč noter na desno stran. Toda nič divjega ni drugače na ti pokrajini: prelepo se prelivajo holmci v dolinice in ti spet v holmce; za gladkimi snožetmi temne šume, iznad katerih, če pogledaš nanje z grička, kamor si sopeč dospel, se veselo poganjajo v zrak zlatorumeni vrhovi že bujno razcvetelega mačkovja. Samo to moti, da se kopičijo z juga sem črni oblaki in veje čim bolj neprijetno skozi zevajočo odprtino med najvišjima hriboma.

«Tista je naša hiša!» pokaže Gajškov hlapec, ki nam ga je bil poslal gospodar naproti, ko smo dospeli spet na enega izmed gričev, in se je pred nami razgrnila obširna planota skoraj samih

njiv, travnikov in sadovnjakov, po obronkih pa kakor nalašč za oko razvrščenih goric; vmes tu tam, po deset do dvajset minut narazen, lepo število belih hiš z visokimi gospodarskimi poslopji. Vodnikov prst kaže na najlepšo, v sredi skoraj.

«A Živčeva?»

«Živčeva je skrita za onim brdom,» pokaže mož bolj na jug. «Tam je tudi tista njegova hosta.»

«Saj je videti vse sama bogatija tod!» omenimo.

«Pet jih je veleposestnikov, naš največji. Drugi pa so tudi trdni gospodarji. Edini Živec je kočar. Pa za pravdanje le ima...»

Človek bi odgovoril, a bolj pametno, da ne.

Še deset minut in smo pri hosti. Tam pa ljudi, kakor listja in trave — vsa dolina skupaj! Teater pač, kakor vsaka komisija na kmetih, v takih krajih že celo. In je vse dobro rejeno, dobro oblečeno in skoraj razposajene volje, da je videti še bolj majčken in neznamen moj ubogi Živec s svojo borno, razdrapano kočico vred, ki gleda navzlic vsej revščini tako kljubovalno izza skrivljene jablane tam onstran grape sem. Sreča božja, da je resnica na njegovi strani, a pravica slepa!

«Kaj pa vas je Bog toliko dal?» se pošali sodnik.

«Vse moje priče, prosim, če bo treba!» se oglasi dolgi Gajšek.

«Rad bi vedel, čemu! Gre vendar samo za to, kako so takrat določili občinski možje!»

Potem se vzmemo po brdu navzgor in pridemo k svežemu štoru, ostanku hrasta, ki ga je posekal toženec.

«Ta tu je bil prisojen Živcu!» pokaže Gajšek drugo drevo. «In ta še stoji, kakor vidijo gospodje. Parobek pa je na mojem.»

«To bi bilo že mogoče. Toda vidva z Živcem sta sklenila nekako poravnavo, da se bosta držala tega, kar razsodijo občinski možje. Zdaj naj povedo oni, ali so prisodili Živcu to ali to drevo!» je rekel sodnik in se obrnil k Cilenšku, ki je stal najbližje.

Cilenšek, visok in za kmečkega človeka nenavadno rejen mož, je skomizgnil ter odgovoril:

«Toliko vem, kakor da je bilo pred tisoč leti!»

«Kaj se to pravi?»

«Da se ničesar več ne spominjam.»

Toda v tem sta bila pristopila tudi Strašek in Železnik, in vsi trije so pojašnjevali: Da so imeli tisti dan še neko drugo komisijo prej in prišli tod mimo le slučajno. Pa sta se Gajšek in Živec ravno prepirala zaradi te meje in naprosila nje, naj odločijo. In so res imeli neko vrv v rokah in tudi nekaj ongavili z njo, toda

ne da bi jo bili prav nategnili; «kakor kača» da je ležala na travi in da je bilo sploh vse nekako, le da se odkrižajo Živca, ki da je siten deda.

Živec vzroji, jaz tudi. To se pravi vendar ves svet za norca imeti, da bi se ljudje, ki poznajo vsako ped zemlje, po še ne petih tednih ne mogli spomniti, katero drevo so označili, celo s sekiro označili!

S sekiro označili? Potem se mora vendar poznati brazgotina! Kako se bo poznala, če je pa Gajšek prav to drevo posekal in razsek! No, in kaj pravijo možje? Možje pravijo, da je že i to mogoče, da so s sekiro kaj zaznamovali, a spomniti se tudi tega ne morejo in ne morejo.

Skratka: tu stojimo in ne vemo ne naprej ne nazaj. Glede drugih dreves v pasu sta si nasprotnika še precej edina, a zdaj gre kajpak le za dve, ali celo samo za eno. Potegnimo vrv, da vidimo vsaj, kako je stvar po mapi! No, vrv pokaže sploh vse drugače: posekano drevo bi bilo res na Gajškovem, a drugače je to, kar naj bi bilo po tisti poravnavi Gajškovo Živčevo, kar Živčevo pa Gajškovo.

«Saj je bilo tudi od vekomaj tako!» kriči stara, suha ženska, Gajškova mati. «Kaj bo par napol pijanih dedcev — vrv je pokazala! In če to ni dovolj, priče naj vprašajo! Še eden ali dva mejnika postavite tudi tod po sredi, pa bo mir za zmerom!»

Drugega tudi res ne ostane. «Prej ko končamo, manj bo stroškov,» pravim svojemu Živcu. «Saj vidite, da so vas priče pustile popolnoma na cedilu.»

Pri novi poravnavi se pokaže Gajšek že kar velikodušnega. Stroškov sicer ne vzame nase niti vinarja, tem manj, ker si on, zaupajoč svoji pravici, ni iskal zastopnika; toda če hoče Živec, pa naj podere še teh par dreves v pasu, dasi so prav za prav nje gova! Tudi svoje poti mu daruje; in s pričami bo on opravil.»

In ko smo zabili dva vmesna mejnika, smo stopili še teh par korakov vkreber, kjer je stala hiša nekega soseda, da vse to zapišemo.

Spotoma se mi pridruži Cilenšek in mi tiho pravi: «Jaz sem invalid z osemdesetimi procenti nevrastenije in ni čudno, če se ne spomnim; toda onadva bi se lahko, saj nismo bili tako pijani.»

Zadej pa župan glasno očita nesrečnemu Živcu: «Ali nisi mogel prej vprašati, kako bomo pričali? Pa greš kar tožit!» A Železnik: «Zapisnik bi bil zahteval, pa bi bil imel kaj trdnega v rokah. Tako pa imaš!»

Spišemo, podpišemo.

In zdaj nas povabi Gajšek vse skupaj v svojo hišo, pet minut od tod. Poravnava je sklenjena, ni pomisleka. Tudi padajo že prve debele kaplje. Celo podvizati se moramo, da nas ploha ne najde na planem, ko s slabim vremenom nismo računali.

Gajšek stopa s sodnikom naprej, meni se priključijo župan, Železnik in Cilenšek. Pa nisem dobre volje. Ne zaradi izgubljene pravde, — samo spet enkrat vidiš, kako je življenje grdo in siromaku težko. Tam v svoji koči sedi zdaj ubogi Živec in morda niti ne razume, kako se je vse to zgodilo. «Toda kdo mu je kriv?» vprašujejo spet možje. Oni gotovo ne. Prej naj bi bil vprašal! Ali pa zapisnik naj bi bil zahteval!

Gajškov dom pa je lep in visok, in kakor sneg bela soba, v katero zdaj stopimo. Gori na stropu je v beli stukaturi izdelana velika zvezda na šest rogljev, a mreže iz črnega železa v oknih niso dolgočasne štirikotne, ampak z naravnost umetniškim okusom zapognjene. In tudi prt na dolgi mizi je kakor sneg. Po njej pa velike steklenice zlatega vina, nekatere še polne, druge do polovice in manj izpite. Tudi čaše niso vse prazne.

Torej se gostija samo nadaljuje? Tam gori na gorenjem koncu mize so še trije prostori, ki so čakali na nas: sodnika, zapisnikarja in mene. Veliki ovali izborne svinjine pa so še nedotaknjeni ali pa na novo naloženi.

In se takoj razvije veselo življenje. Strežeta Gajškova lepa žena in njegova mati.

«Veseli me, da sta si s sinom spet dobra!» ji tiho reče sodnik, ki pozna ta kraj že mnogo let.

«O, če ima spet kakšno pravdo, pa da naj potegnem z njim, je seveda vse dobro,» odgovori starka s precej kislim nasmeškom.

«Le pijte, gospodje!» prigovarja mlada Gajškovka. «Ne veste, kako je našega ta stvar skrbela! Saj ni za tistih par grošev, ampak za sramoto.»

«In pa za pravico!» se obrne župan h Gajšku, ki je bil med tem zunaj in se je zdaj vrnil s tremi novimi steklenicami rujne kapljice. «Mi nismo mogli drugače govoriti; zakaj človek ima le eno dušo.»

«Jaz že celo ne, ki imam osemdeset odstotkov nevrastenije. Na zadnjem pregledu bi mi jih bili kmalu še pet primaknili,» reče Cilenšek. «Zato tudi županstva nisem maral.»

«Naj bo, kakor hoče, vsa stvar ni vredna toliko besedi. Pijte rajši!» prigovarja Gajšek in naliva.

Toda še potem, ko se že poznajo učinki praznih in spet polnih steklenic, se vračata — Bog vedi zakaj! — k svojemu pričevanju

zdaj nevrastenik, zdaj župan. Samo Železnik je očitno že vse pozabil in pripoveduje vesele dogodbe. In ko le ni miru, se obrne k onima dvema in pravi: «I, kaj bi to neki toliko premlevali! Tako je, kakor si rekel ti, gospodar, preden so prišli gospodje: „Naj me stane tudi tri polovnjake vina, tako boste govorili, kakor je resnica!“ In smo pač tako govorili, pa amen!»

Rad. Peterlin-Petruška:

Uspavanka.

Zaspi! — V polnočni uri kasni
še v tvoji sobi luč gori,
le hitro, draga, jo ugasni
in da te dan ne dohiti,
zapri, zapri očesci jasni, —
zaspi!

Odženi s čela vse skrbi,
trpeti, mreti nič ne hasni,
če bolj preišljaš, bolj boli...
Življenje mine kakor v basni,
mladost je tu in — že je ni;
zato: predraga, luč ugasni,
v odejo tesno se zavij,
zapri, zapri očesci jasni, —
zaspi!

*Ni brez talata - to maj kramarica
Peterlin*

Vilko Mazi:

Iz zadnjega poglavja.

Ze izdaleč se mi je zdel znan, spoznal pa sem ga šele, ko me je ustavil. — «Gospod Brezovar, kajne?» — «Gospod župnik — iz Zakraja — saj se ne motim. Pozdravljeni! — Kakor da vas srečam na drugem svetu...» — Zelo se je bil postaral. In tudi shujšal je. Obleka pa je bila menda še iz tistih let, ko sva se seznanila tam v Zakraju, samo bolj ohlapna in strašno zavaljana. Nad površnikom, ki se ga je držal še en sam gumb, je nosil pelerino z ogoljenim zametastim ovratnikom. Posvaljkan klobuk mu je nerodno čepel na kuštravih laseh, ker

mu je bil premajhen. Kavčukast ovratnik je bil nalomljen in okršen, poln potnih marog. Črni naprsnik se je vihal nad telovnikom, da se je kazala z obeh strani zamazana srajca. V roki je držal majhen usnjat kovčeg, prevezan s trakom in napol odprt; morda je bila ključavnica polomljena *oprava, N.13, karot je ne fmes' je*

«Pa kaj vas je zaneslo v našo samoto, sredi zime?»

Najbrž je preslišal moje besede, zakaj namesto odgovora me je pogledal še enkrat ves začuden in mi stiskal roko: «Gospod Brezovar, ha, gospod Brezovar!» Nato se je ozrl gori k samostanu pod gozdom, izpustil roko in se prijel za čelo.

«Kam greste?» se je zopet obrnil k meni.

Povedal sem mu, da grem domov h kosilu.

«Škoda!» je obžaloval menda čisto nepremišljeno.

«Ali ste že kosili, gospod župnik?» sem ga vprašal brez ovinov, ker se mi je zdelo, da je lačen.

«Kosil — hm — kaj to izprašujete?» se je upiral z votlim usmevom in prestopal z noge na nogo.

«Povabil bi vas na kosilo, če vam je prav. Kar brez obiranja, gospod župnik, nekaj se bo že dobilo, saj nas je precej družine.»

Šel je za mano, ker je bil visok sneg in je držala samo ozka gaz ob drevoredu.

«V tem kraju stanujete?»

«Tam doli,» sem mu pokazal na hišo, ki se je videla med kostanji. Pa se ni ozrl tja, kakor da me ni čul.

«Ali ste že bili na Prevesju?» je vprašal, ko sva bila že blizu doma.

«Nisem še bil.»

«Niste — hm — škoda, da še niste bili!»

Čakal sem, da bo dejal še kaj drugega, pa je molčal. Zavila sva k hiši. Capljal je za mano in zdelo se mi je, da bi ga lahko vodil kamorkoli že, da bi se ne bil obotavljal niti do večera.

«No, pa sva doma.»

Niti zdaj se ni ogledal. Stopil je za mano v vežo, po stopnicah, v stanovanje, brez zanimanja, kakor mesečen. Komaj da je pozdravil ženo, ko sva šla skozi kuhinjo.

Ponudil sem mu obešalnik, toda zmetal je pelerino, klobuk in kovčeg na posteljo in se vsedel v površniku k mizi, dasi je bila soba topla. Zdaj sem videl, da mu je segla pleša že čez vse teme. Pred desetimi leti je imel samo nad senci zažeto. Še deset let bi mu lahko navrgel. Pogledoval je samo na police s knjigami in na kletko, kjer se je plašil mlad lišček. Skoro slehern trenutek pa se je pogledal v zrcalo, samo mimogrede, od strani.

«Postarali smo se, kajne?» je dejal kakor v samoljubju in zapičil vame pogled, da bi mu ne ušel s pravim odgovorom.

«Nič čudnega v teh časih.»

«Pa sem še možak, kaj?»

Moral sem mu lagati, ker sem uganil, da mu je tako všeč.

«Koliko jih imate vi?»

«Trideset.»

«Mojih je eno in štirideset; saj jih še ni veliko.»

Skoro da mu nisem verjel.

Žena je prinesla juho. Zajel je skoro zvrhan krožnik. V razmišljenosti pa je zagrabil vilice namesto žlice. Ko jih je že omočil, je opazil pomoto. Naglo in glasno je srebal in se polival, da mu je kapalo od brade.

Spomnil sem se tiste nedelje, ko sem ga obiskal v Zakraju. Povabil me je k maši in mi dejal, da je pripravil hudo pridigo. Da je treba Zakrajce «narešetati», ker so najnegodnejši farani v vsej škofiji. «Narešetal» pa jih je, da ni bilo razen evangelija in amena nobene božje besede. Nagnal jih je s pijanci in potepuhi, z razuzdanci in prešuštniki, ki spravljajo pankrte na svet, potem pa se ne brigajo zanje ...

Po maši so pevke zapele «Tantum ergo». Župnik se je obrnil z monštranco in ministrant je pozvonil. Vse je klečalo globoko sklonjeno in se trkalo. Župnik pa še ni dal blagoslova, ampak je položil monštranco na prsi in se oglasil:

«Nekaj sem vam pozabil povedati.»

Vsi so se čudoma ozrli k oltarju.

«Bil sem v Ljubljani pri deželnem odboru zaradi nove ceste. Povedal sem gospodom, da je treba to cesto speljati mimo farovža in cerkve. Povedal sem jim tudi, da je sedanja cesta v sramoto vsej deželi, da mi je že parkrat ostal čevelj v blatu, ko sem gazil v cerkev ali domov. Gospodje so mi vse obljubili. Torej ne mislite, da sem šel v Ljubljano brez opravka, na potep ali na kak vesel dirindej.»

Nato je dal blagoslov. Ljudje so se vsuli iz cerkve in se spogledovali na cesti: «Tudi temu se meša; ne bo dolgo.» Jaz sem se izgubil brez slovesa ... Od takrat se nisva več videla.

«Vi še niste bili na Prevesju?» se je domislil, ko si je nalagal prikuho. Zopet se je mimogrede pogledal v zrcalo.

«Ne še.»

«Mhm ...»

Meso je prijel z roko in ga trgal v kosih.

«Mene vleče tja,» je dejal čez nekaj časa.

«Ali vam ne ugaja več v Zakraju?»

«Nisem več tam, že pol leta ne.»

«Kje pa ste?»

Ni dal odgovora. Naložil si je zopet prikuhe, vse, kar je še ostalo.

Ko sva pokosila, sem mu ponudil cigareto. Zapalil si jo je tako nerodno, kakor da puši prvič v življenju. Gledal je po krožnikih, kakor da je še lačen. Ponudil sem mu kruha, ker ni bilo drugega pri hiši. Ničesar ni rekel, pa se tudi kruha ni dotaknil. Naglo je pihal dim. Hipoma je odložil cigareto in prijel za obrano kost na mojem krožniku. Glodal je, kjer se je še kaj dalo. Roke si je obrisal v prt, nato je šele vzel servijeto in se obrisal okoli ust. Potem je vzel ostanek cigarete in še parkrat hlastno potegnil.

«Jaz še nisem za penzijo, kaj mislite?» se je zopet okrenil od zrcala.

«Kako, za penzijo?»

«Vi še ne veste, da so me porinili v Leonišče?»

«V ljubljansko Leonišče?»

«Po vsej sili hočejo, da sem bolan. Kamor pridem, mi pojejo to pesemco: bolan, bolan, bolan... Kje bolan? Jaz se ne čutim prav nič bolnega. Edino lani sem trpel na hudem revmatizmu. Tako me je dajalo, da par mesecev nisem mogel s postelje. Poslali so mi mladega kaplana za namestnika. Tako se je vleklo pol leta. Komaj pa sem se skobacal, so me izrinili iz farovža in začeli govoriti o penziji. Kar ponujali so mi jo. Trikrat je bil dekan v Zakraju. Saj vem, to so bile same spletkе, kaj! — Norec sem bil, da sem se jim pustil. Še danes bi bil lahko v Zakraju. Tam imam še pol oprave, pol pa je je na Prevesju. Star župnik je tam, ne bo več dolgo. Složno sva delala in rad bi prevzel za njim faro. Niso me pustili. Poklicali so me v Leonišče. Tu naj čepim in čakam, da se mi zmeša od dolgega časa. — Povejte, ali sodi zdrav človek v penzijo, če ima komaj štirideset let? Po kateri postavi?»

Nisem bil v dvomu, da mu ne delajo krivice, ali čemu bi žalil siromaka. Zato sem se pošalil, ker nisem vedel boljšega odgovora:

«Jaz bi se morda ne upiral...»

Segel mi je v nerodno besedo:

«Vi seveda ne, ker ste navajeni lenobe. Tako je v mestu. Tu se ljudje samo pomehkužijo, da začno že živi gniti. Fej! — Zame je dežela. Ne kje ob železnici, ob šundru, ampak daleč, daleč

vstran od kulturnega gnoja. Tam se človek čuti domačega, čisto domačega, kos zraka in zemlje...»

Prijel je zopet za kost in začel glodati. Pa jo je takoj zalučil na krožnik in si podprl glavo.

«Čemu me ne puste na Prevesju? Nihče se ne bo pulil za ta kraj, meni pa je všeč, kar se da. Leonišče je za betežne starce. Kaj bi jaz med njimi, ki sem zdrav in še nisem v letih!»

Planil je s stola in stopil naravnost pred zrcalo.

«To so same spletke. Jaz bi jim moral o pravem času pokazati zobe, pa bi bilo vse prav.»

Začel je hoditi po sobi kakor splašena žival po zverinjaku. Ob vsakem koraku mu je žmikala voda v čevljih. Parkrat se je ustavil pred policami in ogledoval naslove knjig.

«Toliko knjig imate?»

«V podstrešju jih imam še dva zaboja.»

Skomizgnil je in se vrnil k zrcalu.

«Ali ste oženjeni?»

«Že davno.»

«Vas ne bi mikalo na Prevesje?»

«Težko!»

«Tam je lepo; skoro tako kakor v Zakraju.»

Posilil me je smeh.

«Ne verjamete?»

«Z Zakrajem se še živ človek ni pohvalil.»

«Seveda — kak tak razbrzdanec kakor ste vi! —»

Zmetal je nase pelerino in klobuk, stopil še enkrat k zrcalu, se ogledal z desne in leve in zagodrnjal:

«To so same spletke! Ne bom odnehal!»

Pograbil je kovčeg in hitel iz sobe brez pozdrava. Med vrati bi bil skoro podrl otroka, ki je silil k meni.

Ne rabil bi ta gostavka. Anoprai slikajci na puhi opisani
Ne rabil!!

Književna poročila.

Rabindranat Tagore: Vrtnar. Poslovenil Alojzij Gradnik. V Ljubljani 1922. Natisnila in založila Zvezna tiskarna. Str. 110.

Rabindra Nath Tagore (* 1861.) je sin naroda, ki je imel poleg Grkov in Keltov najizrazitejši dar pesništva in premore iz XV. ali XVI. stoletja pr. Kr. slavne sanskrske Vede in ep Mahabharato. Zaslovel pa je naš Indijec po vsem svetu, ko je kot prvi ter doslej edini Neevropejec dobil l. 1913. Noblovo nagrado. Najprej se je kajpada razneslo njegovo ime po britanskem imperiju, saj je pisatelj svoja dela, zasnovana prvotno v bengalščini, preložil sam na angleščino. Ti prevodi, ki niso vselej doslovni, temveč okrajšani tu pa tam ali ponekod opisani, nam rabijo kot izvornik.

Odkar se je v Franciji ustanovilo društvo Les Amis de l'Orient, ki pospešuje umstvene stike z bližnjim vzhodom in daljnim iztokom, je našel seveda Sir Rabindra Nath vernih tolmačev v uglednih slovstvenikih. Razen drugih je treba imenovati Andreja Gidea, ki je oskrbel čudovito prestavo zbirke Gitanjali, morda najlepše mojstrovine, v kateri nežno in brezbrežno snuje stara indska duša. Med kritiki pa ga uvaja med svoje rojake zlasti Léandre Vaillat s pravkar obelodanjenjo razpravo, ki baje obeta več naslednic.

Največji sloves pa uživa danes Tagore gotovo na Nemškem, deloma iz političnih primislekov, deloma iz drugačnih razlogov. Nemštvo prestaja nravno ter umstveno krizo. Nietzschejanski gospodi se je podrla sijajno poslopje v svetovni poplavi. Zdaj kaže graditi na novo. Toda kaj in kako? Pred dobrimi sto leti je vladala slična razbranost po Napoleonovi zmagi pri Jeni, kar je brez dvoma pospešilo razvoj romantizma. Če se Nemčija tokrat odvraca od literarne Francije, po vsej priliki ni temu krivo samo sovraštvo do zmagovalcev, marveč obče pomanjkanje ideala po vsej materialistični Evropi. Povsod se pretresajo gospodarska in denarska vprašanja; toda človek ne živi zgolj ob kruhu. Evropa je izrabila, zničila svoje vzore v preteklem veku. Potrebujemo politične, filozofske, moralne hrbtenice. Mogoče prvič, odkar obstoja omikani svet, je človeštvo brez božanstev. V tej stiski se nemštvo nagiblje proti Aziji, kakor sta se že svoje dni Schopenhauer in Wagner pojila z budhistično modrostjo. Vendar je nemogoče reči, bo li našlo utehe v tem svetu, ki valovi od Perzije pa do Japonske, v ogromnem filozofskem morju, kamor vabi Nemca veselje do prirode, do gorostasne in zmedene mrgoljave, kjer se potapljaš, ga kliče in miče strast metafizične špekulacije. Kdo vé, ali se ne usmerijo še druge narodnosti proti taistemu solnčnemu vzhodu?

Podoba je, da Rabindranat Tagore pomeni prvega znanika nravstvene preskucije. Kdor je videl njega, se baje ne more nasramovati naše kramarske vnanjosti in mešetarskega videza. Duhovna luč ovija njega. Dolgi lasje in bujna kodelja bele brade mu lijejo okoli resnega obličja kakor Michel Angelovemu Moizesu. Zlasti oči so mu neobičajne; človek bi dejal, da vidijo nekaj, kar nam ni dano: svetovje čistejših in popolnejših oblik. Globoki, zamaknjeni pogled odseva svetel razum in neskončno dobroto; pogled, pred katerim si mislimo, da se nahaja nekje resnica!

Ni čudo, če je Tagore lani na svojih predavanjih po zapadnih deželah in Ameriki žel tolikero priznanje. Azijsko življenje, osnovano na spiritualizmu, privlači marsikakega zapadnjaka, kateremu predsedja mehanizem okcidentalne omike. Preproščina Tagorejeve besede, občutena in globoka doživetja segajo v živo. Ko sem pred par leti dobil nemško besedilo Vrtnarja v roke, so me ti deviški ljubavni stihii tolikanj osvojili, da sem si preložil dobro dvanajststoročje spevov na svojo materinščino.

Danes pa premoremo že petero ali šestero zbirke, deloma še v rokopisih, pridnega prevajalca in paznega presajalca tujih cvetic. Naš goriški rojak je večje in vestno opravil pri Vrtnarju težaven posel, držeč se strogo angleške izdaje. Da početje ni prelahko, zlasti spričo angleške besedne enospolnosti, vidite iz Velikanovičevega Vrtnarja v letošnjem Domu i Svijetu, kjer je možki nekolikokrat zamenjan z žensko: nemški tekst pa se ujema z Gradnikovim.

Doslej so vsi izvestitelji z odobravanjem poročali o tej lepo opremljeni, uspeli knjigi, ki pa pri vsem tem vendar ni spočeta brez madeža in izvirnega greha. Sicer je malokateri naši publikaciji dana čast, iziti izpod stroja v takšni

popolnosti, kakor bi pri drugih večjih narodih. V prepričanju, da se bo v bodoče možno izogniti sedanjim nedostatom, osobito v ritmični prozi, ki ni utesnjena v železni suknjič ozkih pesniških oblik, hočem ovaditi nekaj opaženih pegic.

Tiskarski škrat je izkotal dvojico hib, n. pr. jecljavi «nenehajajoči» dež (str. 95). Geometričnemu duhu ne more biti pogodu, da se zaznamenjujejo neštetokrat običajni, torej nepotrebni poudarki: zánje, lokávo, očéh, lásih, sijále, métal, na grédi, téme (na glavi), povéšiš, molčánje, v pristánu, na dvóru, češčénje, zavečéra (za večera) itd. Nadalje: če hočete, da nam diakritični znaki res kaj povedo, naj se rabijo pravilno, ne pa takole: mré, stotèro, končá, nevedé i. dr. Slovensko naglašanje še daleko ni enotno, vendar dvomim, da bi kako narečje poznalo takele mestnike: v stráhú, v kotú (52, 53, 59), ki so prihranjeni debлом s prvotno kratkim naglasom na zadnjem zlogu: stebèr, na stebèrú. Vendar pa je mogoče, da jih je zakrivila nedostatna korektura. Rodilnik na u ima vselej poudarjeno končnico, drugače se nadomešča z a, torej ne: iz stráhu (52). Zaradi enotnosti bi kazalo privzeti Breznikov pravopis, ki je utemeljen, razen par malenkosti. Potemtakem veljajo sledeče oblike: bakla (sl. plamenica), domov, dreviti, klavrn, kopel, nagnjenje, ničemurnost ali ničemurnost, modrc (iz nem. Mieder, sl. živótnik), preden, preprost, svetiljka, svetloba, usoda, ve (2. os. mn. ž.). Razen tega bi slovnica zavrgel naslednje izraze: poročilo iz onega sveta (z), veter iz juga (od), prikazen izprhne (odp.), izpoznati (sp.), preiskušni kamen (preizkušni). Kjer po stari šegi še kramljajo, bi germanski d r e n j izpodrinili s prerivanjem ali z gnečo, za Prešernov z n a b i t i nam služi morebiti, Dolenjec ne utegne, kadar obmejni rojaki n i m a j o č a s a. V zanikanem velelniku rabi le nedovršnik: ne zapuščaj nam. ne zapústi (94, 84). Breznaglasnice (enklitike) začénjajo stavke kvečjemu pri vprašanju, ne pa v trdilni izjavi: Je čas (42, 94 bis, 101). Ločila so razsejana po nedoumnem načelu, niti po gramatično germanskem, niti po logično romanskem običaju.

Francosko-angleškim neodvisnim konstrukcijam je dr. Breznik napovedal boj: «we fly wing to wing» ni «letiva krila ob krilih», ampak «letiva s krilom ob krilu» (9), ali: sva lice pri licu in srce pri srce (101, 82, 96). Neorganski so deležniki: brenčaje nam. brenčé (21), molčeče sediva nam. molčé (40), iskajoč (43) ima večkrat tudi pravo enačico «iščoč» (82), prizanesen (7), prav prizanesen. Koruzovo polje naj se prelevi v koruzno p. ali koruzišče. Goli genitiv se najraje nadomešča s svojilnim pridevnikom ali z dajalnikom: zardela so nevesti lica (5, 69). Tuje zveni: čakam n a vratih (67), ali: naberi duhteče spomine (duhtečih spominov, 105), ali: ocean vedno s t e g n e roke k nebu (stega, steza, izteguje, dviga, 82).

Nekega znanstvenika, ki proučuje našo dvojino, bolno po mestih in mejnih pokrajinah, bo zanimal primer: najina imena mi nista prišla v spomin (77, večkrat 98). Vsaj v verzih opuščajmo švabski besedni red: Koča ob vodi je zasenčena od čez kraj visečega drevesa (22) = viseče drevo je zasenčilo kočo kraj vode. Ali: veje mečejo svoje sence na s travo zaraščeno pot (80) = ... na pot, zarast o s travo. V 31. pesmi slove začetek:

Moje srce, ptič v pustinji, je našel svoje nebo v tvojih očeh.
So zibélka jutra, so kraljestvo zvezd.

Iso Velikanovjé je pohrvatil ista stiha bolj umljivo:

Srce moje, ptica iz pustinje, našlo je u tvojim očima nebo svoje.
Tvoje su oči kolijevka jutru, tvoje su oči kraljestvo zvezda.

Poleg tega je mojim ušesom ptič v puštinji (42) trdota kakor koprneč strepetava (10), ki se dá igranje ublažiti (koprné). Tudi naslednja zveza hrešči: otirajoč vrč s pestjo (96).

Posamezni slovenski pridevniki so navadni zgolj v določni obliki, n. pr. sleherni (67); a little boy, ki ga še ne poznamo, ni mali deček, temveč majhen d., a wandering madman je potujoč norec (82). Ako čitaš 77. pesem na glas, boš dojel izrazito aliteracijo: there she has no end of scouring and scrubbing of pots and pans, kar pa ne doni v našem besedilu: tam otira in pomiva lonce in na žive in mrtve (96), morda: otira piskre in ponve brez kraja in konca.

Za «glad» bi zadostoval doslovni «vesel» (čemu: vriskajoč? 13). Tawny locks ne ustreza bledim lasem (82); tawny, iz franc. tanné, pomeni žoltorjavo barvo čresla; prav je prevedeno drugje: rjavi lasje (100).

Dvoje izrazov me ni zadovoljilo v 42. pesmi, iz katere navedem prvo četrtno:

O BLAZNI, divno pijan;

Če odloputneš svoje duri in igraš norca pred množico;

Če izprazniš svojo mošnjo v eni sami noči in osle kažeš modrosti;

Če hodiš po čudnih potih in se igraš z nekoristnimi rečmi;

Ne skrbi za rimo in pravico;

Če razpneš svoja jadra pred viharjem in se veslo prelomi na dvoje,

Tedaj ti bom sledil, tovariš, in se opijem in pojdem med pse.

Rima in pravica! Izvirnik vsebuje rečenico: Reck not rhyme or reason. Poslednji samostalniik znači najprej p a m e t. Da je slovenitelj dejal r i m o i n r a z u m, r i m o i n r a z s o d n o s t, bi bil z aliteracijo vzbudil dojem stalne fraze kakor nemški Reim und Recht, dasi tolmačijo nemški slovarji omenjeno reklo z Sinn und Verstand. Ker pa v pričujoči kritiki ni govora o pesništvu, ne gre jemati r h y m e v sodobnem pomenu, ki se je razvil iz grške besede rhythmos, ampak v staronemškem zmislu: rim = red, vrsta, število. Z angleškim recilom bi se skladal tale stavek: Ne maraj za red in razum. — Trubar bi bil lahko posnemal trojni angleški r: Ne ródi za red in razum! saj je živel v protestantski dobi glagol róditi (= brigati se), kakor ga je slišal Fr. Erjavce nedavno v Podkrcnih.

Druga netočnost tiči v besedah: pojdem med pse! Tagore pravi o možu, ki se namerava pobarabiti, kar po domače: I will go to the dogs. Premalo sem proniknil v svojstvo nemščine, da bi si upal soditi o pravilnosti sedanjega nemškega prevoda, ki je morda zavedel Gradnika: Ich werde unter die Hunde gehen. Splošno pa je razširjena rečenica: auf den Hund kommen (na nič priti, pasti na zadnjo zarezo, na dolnjo vejo, po zlu iti), ki je po Klugejevem mnenju nastala iz stare germanske navade, kockati za pien; ako se je pokazal pes, si propadel, ako pa svinja, blagor tebi. Odtod še v narečju Sau-As im Kartenspiel in buršikozni izraz: Sau(glück), Schwein haben. Skratka, Tagorejev junak se hoče zapiti, izgubiti, zavreči, ni mu do dostojnosti. A. Debeljak.

H. Barbusse: Ogenj. (Dnevnik desetniji.) Poslovenil Anton Debeljak. Ljubljana. Tiskovna zadruga. 1921. 337 str. Cena 18 Din.

Prav za prav je vseeno čudno, da je zagledal «Ogenj» brez ovinkov luč škrlatnih dni leta 1916.! Kajti malokatero delo morda je tako strašen, preprost, a ravno vsled tega grmeč protest proti najgorostasnejšemu sadizmu, ki ga izkušajo na vse mogoče načine opravičiti in ki se sicer imenuje «militarizem»!

Dočim so prva krvava leta opijanila celo tako resne duhove kot so bili Richard Dehmel, Gerhart Hauptmann in povzročila, da so razni D'Annunziji rastle pri vseh narodih kot gobe po dežju, so se našli le redki, ki so se upali povedati človeštvu na ves glas, kar so doživeli v zakopih.

Večina tačasnih (n. pr. Joachim Jasquet, Verhaeren i. dr.) duhov je imela o vojni menda isto sliko kot ona gospa v nekem francoskem mestu («Ogenj», str. 286.), ki v svojem izobilju sanjari: «... Takle naskok mora biti krasen, ka-li? Vsi ti možje, ki gredo kakor na slavnost! Potem pa trobenta, ki na polju trobi za napad: 'Tam gor' dobomo kapljico!' In vsi ti mali vojaki, katerih ni mogoče zadržavati in ki vpijejo «Vive la France!» ali pa umirajo z nasmehom!... Ah, mi nismo rojeni za to čast kakor vi...»

Pričujoči «Dnevnik desetnije» je čisto svojevrstno delo. Ne moreš ga uvrstiti v nobeno «strujo», ker te se načrtavajo le v udobnem naslanjaču, dočim je življenje celota, ki se ne pusti opredeljevati. In «Ogenj» — kaj je drugega kot slika življenja samega, onega življenja, ko so človeškega duha pregnili in obložili s svinčenatežkimi plašči in se je gibalo le ubogo živalsko bitje. Le od časa do časa se je zganilo v pod žival ponižanem človeku — toda tak hipni odsev razuma je moral ugasniti pod nalivom blazne groze. — Barbussova «kronika» je kakor čudna enomerna godba, ki te preplavlja in ovija, da se ne moreš otresti njene sugestivnosti. Toda ta sugestivnost ne izvira iz kakega skrivnostnega filozofiranja in je ne spremlja kopica «mistično» našemljenih fraz, temveč iz resničnih doživljajev, popisanih z najskrbnejšo vernostjo, ki pa vendarle ni samo — naturalistična, temveč vpliva kot Whitmanovi stihii. Sredi najmučnejših prizorov, ko slišiš vzdihovati ujetu človeško žival in ne več, ali joka duša, ki so jo odrgali iz zvezdnih carstev, ali pa telo, ki kriči po kruhu, sredi vsega mrzličnega životarjenja pa naletiš ne redke stavke, opazke, primisli, ki se vanje ravno zaradi njihove osamljenosti z nenavadno dojemljivostjo poglobiš, n. pr.:

«V prenehljajih se porajajo človečanski kriki, globoki drhtaji iz mraka in molka njih velikih ljudskih duš» (str. 47.), ali: «Vojaki v vojni imajo za velike in male reči otroško filozofijo: ne ozirajo se nikdar daleč okoli sebe niti predse. Mislijo približno od dne do dne. Danes je sleherni med njimi prepričan, da bo živel še nekaj časa» (str. 52.), ali: «Poizkušamo se poglobiti v posamezna obličja. V tem zverinjaku senc, v tej kletki odsefov razodevajo pretresljivo globino potez. A ne posreči se nam. Pač jih vidimo pred seboj, ali njih notrine nē prederemo.» (Str. 177.) Kako zamolklo udarja sicer čisto enostavna vojakova izpoved (str. 252.): «Oh!... Vsi skup smo dobričine, po vrhu pa še nesrečni in ubožčki. Ampak neumni, preneumni smo!» Edina svetla minuta — ko pade v razgovoru ožarjena beseda imena: Liebknecht! Ti preprosti vojaki, «vse so žrtvovali; po malem so dali vso svojo silo, nazadnje pa so se dali v celoti. Šli so preko življenja; njihov napor ima nekaj nadčloveškega in popolnega!» Zato je bilo nujno, da se je v preživelih rodilo «svitanje». — To zadnje tako naslovljeno poglavje pa je naravnost gorjupa obtožnica vsem onim, ki so vzbudili zver v človeku in se pristopnjuje v truden krik: «Po današnji vojni ne sme biti nikoli nobene več!» Da, «ko bi se vsega spominjali, ne bi bilo več vojne!» — — — ko bi ne pozabljali!

To delo, ta plemeniti in vnebovpijoči memento, je napisano za bodoča pokolenja vseh narodov in kot tako zasluži, da ga vsepovsod prevajajo.

Izvirnik otežkočujejo vojaška «žlobudravščina in latovščina» pa tudi težak, zelo utesnjen slog. Kar se tiče Debeljakovega prevoda, bi pripomnil sledeče:

Velika napaka prevajalca tiči v tem, da je slovenitelj preveč izbiričen v izrazih in se prestrogo drži načela, da se ista beseda ne sme na isti strani večkrat

ponoviti. Če bi imel prevajalec pred seboj delo kakega artista ali izključnega stilista, bi mu ta purizem dopustil, tako pa se zdi marsikak izraz le preveč iskan. Dočim ima izvirnik ne neki strani za besedo «vino» parkrat isti preprosti izraz «vin», se prevajalec zateka k «vinku loziču», «delancu» i. p. Razumevanje prevoda otežkočajo tudi pogosti malo znani izrazi, ki so mogoče shranjeni v slovarjih ali kot redkost pri kakem našem pisatelju, n. pr.: «zažara» (à la fin de la nuit — svitanje!), «tačka» (bagnole — Hütte!), «udrija» (tribulation — Schererei), «skenci» (grognonne), «uma greša» (i' s' affole), «deber» (ravin).

Ponekod so tudi celi stavki pretesno naslonjeni na izvirnik in se močno oddaljujejo od slovenščine. Tako se n. pr. glasi v izvirniku: Sur la terre, champ de mort, se juxtapose étroitement le champ de tristesse du ciel, kar je v nemškem prevodu (Max Rascher, V. Zürich) zelo lepo in točno: «Der Himmel hat sich auf die Erde gedrückt, und so lehnte sich das Feld der Trübsal an den Acker des Todes, dočim je v slovenščini: Na zemlji, mrtvaškem polju, sloni na tesno tožno nebeška poljana — š čimer je izgubila krepka metafora svojo moč. Dočim se glasi izvirnik: J'aurai sur le drap mes deux mains, čitaš v slovenščini «na rjuhah bom držal krtice (str. 57.). Na te «krtice» naletiš še večkrat. — L'homme-boeuf ni isto kot «volovski korenjak», ki s svojo narejenostjo mnogo manj pove kot enostavni «vol» ali «bik». Na strani 83. čitam: «Prebere še enkrat list, ves razdragan... (s'en caresse... fühlt sich glücklich). Tudi izraz «kazno je» (paraît) je prepogost kot tudi stopnjevanje s «pre», n. pr. presilno, ki včasih provzroča nejasnost izraza. Res, da se česdo sliši «po njem bo», toda «C'en sera fini des jours rapetissés et étroits» = «V kratkem bode po skrčenih in pristržnih dneh», je vendarle ne samo nerodno, temveč tudi napeljuje čitatelja k ugibanju in iskanju slovniškega zmisla tega in podobnega stavka. Prepogosti «premore» namesto dokaj krepkejšega in splošnejšega «ima» (a) se mi istotako zdi iskan.

Str. 192.: Dež in nemar sta pustila ognju umreti... (La pluie et la négligence ont fait mourir le feu) se sliši trdo in je nerodno. Za poste d'écoute (Horchposten) rabi prevajalec «sluhovt», za voiture dentiste — «zobozdravni voz». Res, da je težko prevesti vojaške termine, ker so pri nas rabili le nemške izraze, pa bi bilo bolje dotične besede in oznake opisati, kar bi bilo vsekakor boljše slovensko in lažje razumljivo. Debeljak ima sploh neko posebno nagnjenje do nenavadnih besed, n. pr. En bas, parmi la multitude des immobiles (unter der Masse)... «Spodaj med silino negibnih»... ali il y a un fait anormal — «pripetilo se je nekaj nepravotnega». Jaz bi pustil tudi v slovenščini izraz nimbus, dočim ga je prevajalec ponašil z «obstret». — «Un peu» (ein wenig) je «mrvičko»; že v začetku knjige sem se začudil nad stavkom: «Nekateri se iztezajo, «bljujejo zeh», in šele izvirnik «vomissent des bailllements» mi je bil razumljiv; nemški prevajalec je to mesto prevedel prav dobro in preprosto: «... laut gähnend». Francoska skladnja je posebno očitna v sledečem stavku: «Naval množice nas odrine, uboge tujce, kakor smo (str. 288.). (L'avancée de la multitude nous refoule comme des étrangers pauvres que nous sommes.)

Omenil sem le vidnejše trdote in neskladnosti prevoda. Priznati pa moram, da je slovenitelj opravljal svoje delo z redko skrbnostjo, saj je moral (avno tu orati skoro ledino. Pričujoče delo zahteva izvrstno poznavanje vseh potankosti francoskega jezika in raznih narečij, ki jim je moral prevajalec poiskati vzporednosti v slovenščini. Naslovno stran knjige «krasi» dokaj neuspela slika; koliko bolje bi bilo, če bi slikar izpustil oni posnetek po «bursko-japonski vojski» in bi pridržal le stilizirano oznako ognja.

Miran Jarc.

Srpske narodne pesme. Antologija. Priredio dr. Vojislav M. Jovanović. Školsko izdanje. Beograd. 1922. XLVIII + 350 str.

Cela publikacija, posebno pa nje obširni uvod, je dokaz, da je pri nas narodna poezija še vedno bolj nekaj objekt občudovanja, včasih celo že pravega kulta, ko pa predmet resnega, treznega študija. Za Srbe velja to še v prav posebni meri. Slava, ki jo je njih poezija dosegla v svetu, zamaknjem v Rousseaujeve in Herderjeve ideale, ki je danes stara že nad sto let, je prinesla tej poeziji tudi obširno in bogato zunanjo zgodovino. Ob tej zgodovini se raziskovalci srbske narodne poezije navadno tako dolgo zamudijo, da ne pridejo do tega, da bi študirali biologijo narodne poezije, ki bi jim šele odkrila nje bistvo. In vendar so redkokje na svetu razmere za študij narodne poezije tako ugodne, kakor ravno pri Srbih! Razdelitev in klasifikacija vsebine te antologije kaže tradicijonalno pogreznjenost v nazore in metode «antikvarične» šole, ki je v narodni poeziji iskala gradiva za narodno kozmogonijo, mitologijo, zgodovino itd., ne da bi se prej vprašala, jeli to gradivo za tak študij porabno in v koliki meri. Analogije z narodno poezijo zapadnih svetovnih narodov nam ne pomagajo nič; saj je vendar že nad sto let star problem, da pričakujejo ti narodi od študija naše narodne poezije pojasnil za genezo in razvoj svoje lastne! Ali naj čakajo še sto let? Odkar je pred nedavnim (prim. «Revue des deux mondes», 15. marca 1920) sam Bédier izrekel nazore, ki niso kar nič tradicijonalni, je menda upati, da se bodo tudi pri nas za ta študij uveljavili principi, ki jih je že pred dvajsetimi leti fiksiral John Meier, in da bodo tudi drugi sledili Murku, ki je pred sedmimi leti pokazal vzorno metodično pot. In če si bomo vedno svesti, da imamo pri tem poslu opraviti z objektom, ki je tako rekoč in navsezadnje umetnost, bomo mogoče kdaj le prišli do tega, da ne bomo samo gostobesedno premelevali tega, kar so drugi že pred sto leti izrekli s takrat še običajno preciznostjo.

Bogastvo posameznih pesniških tipov daje tej antologiji posebno ceno; vendar pa je v nji premalo zastopana čista ljubavna lirika. To se je zgodilo menda z ozirom na namen knjige, toda pretiran strah je ravno pri narodni poeziji nepotreben. Narodna lirika je v veliki meri akustičen fenomen in če jo zna učitelj v šoli, kjer treba razlagati zmisel in vsebino, obravnavati s taktom, ni nobenega povoda za kake moralčne pomiselke. Dobra stran te antologije je tudi nje obširni komentar, ki spremlja tekst vedno pod črto. Vendar pa bi bilo mogoče bolj ekonomično, če bi se s plodne opazke (kakor n. pr. ona o mešanju narečij na str. 66.) vzele v uvod, leksikon nerazumljivih ali težje umljivih besed pa postavil na konec knjige. Potem bi ne trebalo tolikokrat ponavljati razlag besed, kakor so n. pr.: vezir, šestoper, čelenska, kaur, breška itd. In če se že — za prekomodne ljudi! — razlaga sproti, pa je vsekakor boljše, da se razlaga ponovi, ko pa da se opozarja na stran, kjer je prvič priobčena. Pač pa bi bilo pri taki ureditvi treba razložiti pod črto vse, kar je za dotično pesem kot individuum potrebno razlage.

Komentar sam se mestoma zdi potraten, včasih pa ni pravilen. Človek razmišlja, komu razlaga urednik črnogorska «troje vrata» (str. 1.), pirotsko «na trgati» (6), risanski «pošten glas» (36) ali dubrovniški «hud» (42), ter se vpraša, ali so pri nas res ljudje, ki ne vedo, kaj je «danica» (2), «uspavanka» (37) in katerim je treba povedati, da je «stremen» (169) «ono, na čemu jahač drži noge, kad je u sedlu». Pri tujkah je v taki knjigi dovolj povedati, iz katerih rok so prišle; če urednik po nepotrebem učeno razlaga (78), da je «avlija

grška reč, došla preko turskog», bi moral isto reči tudi o «haraču» (140)! Razlaga «taobor» (m. tabor, turska reč): «vojska» (151) pa je naravnost napačna. Ta značilni «hapax liremenon» je treba enako razložiti, kakor n. pr. če zapoje narodni pevec «dro (nam. drvo) suho», ali «lijest (nam. list) knjige bile», t. j. iz metričnih potreb.* Sicer pa bi že pogled v Vukov slovar zadoščal. Vuk opozarja pod «taobor», kjer navaja baš te verze, na »tabor», ki ga pravilno tolmači. Tam bi bil urednik videl, da «tabor» ni nikaka «turska reč» in da ni «vojska», ampak «logor»!

V knjigi, ki je namenjena šoli, morajo stati pravilne oblike imen, torej: Šižgorić, Kuripečič (str. XXI) in «Taloj», ne «Talfi» (XLV). Čudno je, da v knjigo samo ni sprejet tekst «Hasanaginice», o kateri se vendar v uvodu toliko govori! Da srbska narodna epika «po vrednosti dolazi na prvo mesto medu usmenim književnostima drugih slovenskih naroda» (XIX), je preveč primitivni poizkus estetične ocene in trditev brez vsake realne podlage; isto bi z enako pravico lahko trdil vsak Rus o svojih «bylinah». Enako prazna, samo na neznanju temelječa je trditev (XIX), da je «narodna književnost velikih starih narodov «od vrlo slabe vrednosti».

V celoti je knjiga lep in dobro uspel poizkus, zblížiti narodno poezijo in šolski pouk. Tukaj grajani nedostatk pri pouku ne bodo toliko motili, če bo zbornik v rokah razumnega učitelja. Tak pregled dosedanjega znanja je koristen že zaradi tega, ker nam pokaže, kaj nam še manjka; zato je od časa do časa naravnost potreben! Slovenem, ki se hočejo seznaniti s srbsko narodno poezijo, lahko to okusno in brez pretenzij natisnjeno knjigo mirno priporočim. J. A. G.

Tiskarska pisma. Izdal in založil Alojzij Höfler. Tiskala Zvezna tiskarna v Ljubljani. 1.—4. Po 3 Din.

Ta «tiskarska pisma», skrita vijolica in zapuščena pepelka v košatem zboru naših listov in časopisov, so si postavila za namen «prospeh in napredek naše lepe črne umetnosti». Večini našega čitajočega občinstva so ravno tako neznana, kakor ne več ravno ozkemu krogu naših knjigoljubcev. In vendar niso pri nas nikaka novost. Ze v letih 1909. do 1911. je izhajal «Tiskarski obzornik», strokovni list za tiskarsko umetnost in obrt, v mnogo večjem obsegu, ki mu je bil izdajatelj in založnik isti idealni in požrtvovalni A. Höfler.

Da se je list sedaj med nami poživil, ni bila samo pametna ideja, ampak naravnost nujna potreba. Danes smo v tiskarstvu odrezani od direktnega pristoka strokovnega osebja iz krajev, ki v tej reči stojijo neprimerno nad nami. Pojav, ki ga lahko opazimo skozi stoletja tiskarstva, da namreč tiskarska umetnost izumira in se polagoma izgublja, se kaže pri nas od prevrata sem z naravnost vratolomno naglico. Samo eden, toda značilen primer: pri nas so že začele izhajati «knjige» brez — naslova!!! Zato je bil skrajni čas, da tiskar, ki kolikor toliko še pozna boljšo staro tradicijo, poseže vmes in naš današnji tiskarski naraščaj opominja, da je tiskarstvo prav za prav umetnost, ona čudna črna luč, ki sveti iz vekov v veke in da ga je zaradi tega treba posebe spoštovati in negovati. Zato so ta «pisma» v prvi vrsti namenjena tiskarskemu naraščaju v daljnjo izobrazbo. Res, da taka vprašanja zanimajo pri nas tudi mnogo ljudi, ki imajo opraviti s knjigami, dasi niso ravno tiskarji, vendar pa je ob dobrem

* Prim. Murko: «Bericht über eine Reise zum Studium der Volksepik in Bosnien und Herzegowina im Jahre 1913. (Sitzungsbericht der k. Akademie der Wissenschaften in Wien. Phil.-hist. Cl. 176. Bd. 2. Abh.) Wien, 1915. Str. 33.

tucatu naših tiskaren krog teh odjemalcev še vedno preozek, da bi se tak list lahko vzdržal. Da so v kljub temu izšle že štiri številke, to nam kaže poleg potrebe takega lista pač tudi precejšnjo požrtvovalnost založnika.

Na same tiskarske kroge pa list s svojo vsebino ni omejen. To bo pokazalo sledečih par naslovov iz njegove bogate vsebine: vzgoja našega naraščaja, nekaj o oglasih, oksidiranje črk po tiskarnah, začetek in razvoj tiskarja, razvrstitev strani, strojnik, iz prakse in teorije, naše tehnično nazivoslovje, trobarveni tisk, grafična umetnost in tiskarstvo, nekaj o kalkulaciji, tiskarstvo in umetnost, sedmobarvni tisk — enkratni tisk, papir itd. Vsaka številka ima par posebnih prilog, mnogo raznobarnih, ki so porabne kot vzorci za tiskarje in naročnika. Četrtemu pismu je priloženo podrobno navodilo, kako se opravljajo tiskarske korekture, ki zanima pač vsakega našega pisatelja, ki ima opravka s korekturami. Dobi se tudi posebe za dva dinarja.

Kdor pozna enake publikacije pri drugih narodih, se bo pač pomilovalno nasmehnil, če bo vzel ta naša tiskarska pisma v roke! Dokazal pa bo, da ne razume njihovega položaja in ne razume njihovega pomena. One višine, na kateri stoji tiskarska umetnost drugod, n. pr. pri Angležih in pri Nemcih, ki so v tej stvari učenci Angležev, ne bomo dosegli kar čez noč. Neumno bi bilo in je, v taki stvari samo križem rok stati in jadikovati. Treba stopiti na isto pot, po kateri so drugi dosegli svojo višino in usmeriti svoj pogled kvišku. Vsak začetek je težak (kakor prvi koraki otroka!), toda vsak začetek na poti, ki vodi k lepim ciljem in sijavim višinam, je simpatičen in vreden vsestranske podpore.

Naj bi torej podprli založnika vsi, ki so na tej stvari interesirani: stanovski tovariši (s pisanjem in naročanjem), ker bodo po tej poti iz ceha rokodelcev stopili v krog umetnikov, kar so njihovi predniki res bili, in vsa naša kulturna javnost, ki ji ne more biti vse eno, kako se postavlja slovenski tisk med nami in pred tujci. Danes gre v enem mesecu več slovenskih knjig v inozemstvo, ko prej v enem letu; naj bi pričale o višini in solidnosti naše «črne umetnosti»! — Ko je padovanski tiskar Joannes Herbolt dotiskal «Expositio Petri de Ebano in librum problematum Aristotelis», je 25. februarja l. 1482. na koncu knjige še postavil stavek, v katerem govori o svoji «arte», da «non solum summam curam adhibet, ut sint haec sua suave quoque sine vitio, verum ut laute sint etiam elaborata». Pri nas bi bil ideal, če bi se vsak tiskar smel pohvaliti, da je njegov tisk ne samo korekten, ampak tudi lep. Tako pa imamo celo tiskarje, ki jih je njihovega dela tako sram, da se na svojih tiskih niti ne imenujejo!

«Tiskarska pisma» bi lahko izpolnila še eno vrzel in pridobila na svoji razširjenosti, če bi v vsaki številki prinašala bibliografsko natančen seznamek vseh novih slovenskih tiskov. Takega seznamka ni, zelo pa ga pogrešajo pri nas kupci knjig, knjigotržci in razne knjižnice. Brez dvoma lahko danes pri nas baš «Tiskarska pisma» začnejo najlažje s takim delom, saj bodo tiskarji podpirali delo, ki gre tudi njim v korist, če že ne drugače, vsaj s tem, da bodo uredniku pravočasno poslali točne in izčrpne naslove. Ker bi se ta bibliografija lahko stavila na stroj, bi jo bilo na koncu leta prav lahko — in brez prevelikih stroškov — na novo preurediti in natisniti v posameznem zvezčiču, ki bi tako kazal vso našo tiskarsko produkcijo kakega leta. Ker bi se stavek lahko shranil, bi tako dobili počasi katalog vseh onih slovenskih knjig, ki so še na prodaj, ki bi se od časa do časa v primerno izpremenjeni obliki odtisnil. Stvar bi, do sledno in solidno izvedena, koristila ne samo našim tiskarjem (naj mi verujejo, da so na uspehu takega podjetja sami interesirani prav živo in direktno!), ampak tudi vsemu našemu javnemu življenju. Pred vsem pa bi «Tiskarska pisma»

po tej lepi in naravni poti dobila oni široki krog čitateljev, ki jim je ne le potreben, ampak ki ga tudi v resnici zaslužijo.

J. A. G.

Tomislav Prpić: Madona Bistrica. Regijonalističko-tradicionalistički misterij. Zagreb 1921. Samozaložba.

Potrudil sem se, da bi komponentam tega enodejanskega delca našel križišča in zadnjo smernico, pa po večkratnem čitanju ni šlo. Najprvo se je treba odreči pojmovanju misterija in iti na pot simboličnega ugibanja, ker šele potem to delo, ki ima precej pesniškega na sebi, zaživi na posameznih mestih, a v celoti ostane neizvedljiv poizkus racijonalističnega misterija.

Vsebino bi najlažje označili, če Župančičevi Na Bledu pridamo še Golijevo Procesijo in situacijo prenesemo na hrvatsko božjo pot Marije Bistrice — po vojni. Tu se steka narod, invalidi, trgovci in komunisti, ženske v procesijah, verniki in neverniki — in Marija se pojavi, ker noče biti več zlata ikona, temveč bolest naroda, niti historije noče, temveč živeti hoče. Pojavi se grabancijaš, kot simbol minulih vekov, in komunisti obljubijo Mariji vero, če odloži krono in plašč. Tega noče dopustiti blaznozaneseni slikar Krunoslav: «Mi molimo te svi, koji smo nosili tebe u srcima svojim, ovakvu kakva si sada. I ako odbaciš ono, što je svima nama veliko, milo i sveto, bit će nam, kao da si nam iščupala srce, dio nas samih. Mi još smo narod, nacija, jedna tužna, ranjena Hrvatska, ispačena i umorna. I kad nam uzmu sve i polja naša, kuće naše, vinograde naše, i kad nam uzmu slobodu i život naš, onda mi još imamo ime... ime...!» (str. 31). — Pa Marija odloži grabancijašu krono in plašč in se poslovi od žen in delavcev in vseh skupin in se ob otroškem Krunoslavovcem oklepanju njenega krila umakne v cerkev. Ko narod začuden stoji in začne groziti župniku, ki ga Marija ni hotela poznati, se scena polagoma izprazni. Krunoslav se ob razmotrivanjih čitalčevih zastrupi na pokopališču. V epilogu pa pravi avtor:

Dobro je biti kralj i kralju brat
ja velim, da još bu, još bu rat. —
Lepo je tebi, mama, pri miru,
vse drvje stoji ti v špaliru.
Je l' vidiš, kak bela je cirkva
i turen se zvija
vu nebo.
Marija! Marija!

• Tako nam končno tudi simbolika odpove in stojimo res pred — «misterijem».

Imenu misterij je treba tu odločno oporekati. To, kar zahteva pisatelj za svojo regijonalistično skrivnost, bi bil občutek, ki ga izliva kraj na posamezne obiskovalce. Tu na dnu zvoní Župančičev blejski zvonček, je psihološko estetski pojav in poglavje o avtosugestiji. Druga, tradicionalistična skrivnost, je gola nacionalna in socijalna simbolika, oboje skupaj pa duši hud realizem v začetku in koncu, ki se kreta v živem dijalektu. Tako je to, kar naj bo mističnega: pojav Marijin, mrtvi grabancijaš, dva mučenika, vmes lektor in melodramatični vložki — ravno isto, kar pripoveduje znano Lessingovo mesto o strahovih o belem dnevu, in tu celo sredi mesta.

To, kar mora pred vsem označevati misterij, je enotna razdalja, bodisi krajevna, časovna ali umstvena. Kljub temu, da navadni zakoni verjetnosti tu ne prihajajo v poštev, mora tem močnejše biti estetska verjetnost, trdo podprta iluzija. Razdalja med življensko neposrednostjo in kraljestvom neposredne vere more prava poezija vsekdar premostiti, ker ti v loku meč mostove nad

prepadi nevere. Pri tem se pesnik sam ne sme ozirati nazaj, kaj še, da bi mislil, da je simbolika že skrivnostnost. Zdi se, da so pisatelja oplodili Claudelovi motivi, ko pa mu je lebdel pred očmi misterij, si ni bil na jasnem niti o legendi.

Fr. Koblar.

Kronika.

Drama. Novih vrednot zaključek letne sezone ni pokazal. V Namišljenem bolniku je Daneš precej dosledno posnel tip malomeščana bodisi v svoji lastni igri kakor tudi v režiji. Molière še zmirom potuje preko odrov v historičnem kostumu, nerazdružljiv s časom, v katerem se dogajajo njegove komedije. Zdi se mi, da je blizu trenutek, ko bomo slekli tudi njemu staromodno haljo in ga postavili v sedanjo dobo. Seveda bodo enaki poizkusi zahtevali od igralcev premišljene in dobro naštudirane interpretacije karakterjev, ki jih kar mrgoli v naši soseščini. Baš Namišljeni bolnik ne vsebuje nikake ovire za tak poizkus, ki bi ga nam najbrž mnogo bolj približal ter bi nas posmeh nad lastno smešnostjo pretresel do drobovja. Suponiram seveda, da bi igralci vestno naštudirali značaje, ne pa tako površno kot Wintrova ali Peček, ki mu je ustvaritev tega ali onega značaja danes pač še povsem tuja. Molière sam ni pisal komedije časovnih razmer ali kakih podobnih odnošajev; pod njegovim ostrim peresom cepeta človek v svoji lastni smešnosti, izvirajoči iz značaja. Tragični pol človeške osebnosti bije nevidno v komično plat. Obe sta večni v človeštvu. Pisatelj, kakor Molière, ki je odkril enega izmed obeh polov z vsemi neizpremenljivimi zakoni, stoji izven časa ter pričakuje sebi vredne kreacije. Na našem odru je še ni doživel.

Schillerjeva Marija Stuart nam je pokazala, da se sredi današnjih razburkanih dni oživlja stari svet klasikov. Kakor visoki obloki gotskih katedral se pnó napeti loki njegovih izpiljenih, premišljenih verzov. Napete dramatične situacije, obilica značajev, mnogobrojnost dejanja, vse to prelito v skoro hladne vode umirjenosti, diha čar prošlosti, iz katere žari le lepota veličastnih osebnosti. Režija je mogočnost klasične besede fino ujela v stiliziranih kulisah, ki jih poznamo že iz Hamleta. Če bi dramo nekoliko pristrgli, črtali vsaj v zadnjih treh slikah predolga, novelistična mesta, bi bil najbrž uspeh uprizoritve še očitnejši. Schiller je mojster zgradbe in jezika. Čeprav navaja Schlag Marijo Stuart kot vzor dramatične izpeljave, se mi zdijo baš v tem oziru Schillerjeve druge drame kot Tell in Wallenstein mnogo posrečenejše. Dočim nastopa v teh precej značajev, ki jih je ustvaril genijalen pogled v človeka, se zapleta v Stuartovki pesnikov duh v presilno konstrukcijo dejanja in oseb, s pomočjo katerih odkriva tajne motive zgodovinskih dogodkov. Baš v tej drami se ne povzpne Schiller do občečloveške note v osebah in pogreša tiste genijalne pesniške intuicije, ki ustvarja človeka kot mikrokozmos v vesoljstvu. Tragičen konec junakinje ustvarjajo mnogo bolj zunanji kakor notranji dogodki. Iz istega vzroka prično nasledel poslušalca njegovi slapovi krasnorečja utrujati. Vso našo pozornost je vzbudila Marija Vera, ki je gostovala v obeh glavnih junakinjah. Jasno se je razlikovala njena preživljena, z vsemi finesami toplega, obsežnega organa podana kreacija od hitro naštudiranih domačih stvaritev. Dočim bi ji v Mariji ta ali oni lahko še v marsičem oporekal, je bila Elizabeta tako izklesana, da je z vsako kretnjo in besedo izžarevala strašni fluidum, ki gazi in stane Marijo. Zazdelo se mi je včasih, kakor bi se odpirala globoka brezna, iz katerih lije lava človeškega srca. Toda krivično bi ravnal, če ne bi poleg teh odličnih kreacij omenil tudi

fine, pasivno vdane Marije Šaričeve. Nekoliko prešibak je bil Zeleznik, čeprav je pogodil ton, v katerem je nastavljal svojega Mortimerja. Kralj ustvarja enotno postavo, vendar pogrešam pri njem poglobljenja do poslednjih utripov, zaradi česar se bojim, da ostane na pol pota. Lipah ni zmozel svojega Talbota, kakor tudi je pač stremel za ravnotežjem.

V Otoku in Strugi je Medvedova pokazala, da zmore več, kot smo videli do sedaj. Če premislim njeno igranje v Revizorju in tukaj, mi je jasno, kar sem doslej le sumil, da je njena letošnja pot vodila po stranpotih. Tavčarjevo slavnost pa bi v dramski obliki uprizorjeno «Cvetje v jeseni» ali vsaj dela «Visoška kronika» gotovo povzdignila do trajnejšega spomina. *Da bi ne ostalo to prim. S.*

S Sardoujevo Madame Sans Gêne nam je Danilova podala enc svojih najboljših vlog. Kdor pa je videl v Napoleonih preočito razliko, je bil pač brljav. Poleg glavne junakinje se je edino Kralj odlikoval, kot še ne zlepa.

Nušičev Knez Semberjski je bil ena najmizernejših predstav letošnje sezone, čeprav ni zaslužila, da jo zagrnemo s plaščem pozabljenja.

V Molnarjevem Liliomu je nenavadno oživel oder. Rogoz tekmuje v tej vlogi lahko z najboljšimi igralci. Diskretnost, lastna njegovemu podajanju, je njegovo kreacijo začrtala z nepozabnimi konturami. Celo Wintrova je to pot zadovoljivo igrala in njena vdana resigniranost je dihala prepričujoče življenje. Trebuhoviću Peček ni kos, ker ni ustvaril nikakega tipa, dočim je prvi kot gost nekatera mesta psihološko odlično podal. Šestova režija je iz harmonične igre, dobro preišljenih efektov razsvetljave ustvarila lepa razpoloženja, ki so igralcem dobesedno pomagala. Realistične osebe Rakarjeve, Zeleznika in Rogozove so razodevale krasno pojmovanje in skupnost igre. Tako so skoro vsi sodelujoči storili vse, da je postal Liliom ena najboljših predstav prošle sezone. Drama sama pa izgubi v svojih zadnjih dveh dejanjih prvotno moč in preide v novelo.

V zadnji predstavi Svatbi Krečinskega je Putjata igral tako umirjeno, kakor ga še nismo videli. Lahko trdim, da to leto ni podal boljšega, kot je bil njegov v vsakem ozru dovršeni Razpljujev.

S «Svatbo Krečinskega» in z dokaj simpatičnim poizkusom Sem Benellijeve «Ljubezni treh kraljev», ki so jo vprizorili gojenci dramske šole gospe Danilove, se je zaključila sezona in za zaprtimi vrati v Gradišču se vrše priprave za bodočo sezono. Letošnja je strmoglavila prejšnjega intendanta in nova uprava z g. Hubadom na čelu ni prevzela baš lahke dediščine: materijelno ogromen deficit, artistično neizpolnjene obljube lanskega repertoarja ter pomanjkanje slovenske drame, za katero je gledališče zgrajeno. Daleč je še ideja popolnega slovenskega gledališča, toda vnema in delavnost letošnjih igralcev omogočuje vodstvu pot naprej. Po vseh dosedanjih predstavah leže na dlani zmožnosti osebja in izpričujejo, da brez koncentracije boljših sil ne kaže nadaljevati. V žarišču in pri zibelki slovenske dramske umetnosti bi se morali strniti vsaj vsi boljši igralci. Kjer to ni mogoče, n. pr. v slučaju Marije Vere, bi morala uprava prirediti vsaj par predstav, v katerih bi gostovali pomembnejši odsotni slovenski igralci. To bi bil korak naprej, dokler ne vstane osebnost, režiser ali igravec, ki bo s svojim ognjem posvetil v temo dosedanjih slovenskih igralskih poizkusov. Pot do nastopa osebnosti mora biti, je potrebna, a brez take osebnosti, pa če hočete dramatika, igralca, režiserja, ne bo slovenskega gledališča. *N. h.*

Juš Kozak.

Pregled francoskega leposlovja l. 1921. (Konec.)

Za temi prvaki ubira pot darovit naraščaj. Henri Duvernois nam je podaril la Brebis galeuse in Gisèle, eno najlepših podob deviške sramežljivosti

v vseh časih; prvovrstnemu Marcelu Proustu se imamo zahvaliti za le *Côté de Guermante II* in za *Sodome et Gomorrhe*, nadaljevanje široko zasnovane zbirke «*A la Recherche du Temps perdu*». Edmond Jaloux popisuje v *la Fin d'un beau jour* gnusobo razdejanja, katero zakrivi ljubav v srcu nadarjenega starca. *La Protectrice*, posmrtnica Paula Ackera, razkriva brezdno, kamor vleče posvetnjaška čistilakomnost čistega umetnika. Gospa Marcelle Tinayre razgalja bogastvo ženskih duš, katere je varala usoda (*Lampes Voilées*).

Valentine Pacquault od Gastona Chéreaua predočuje zgodbo po nižnega, poprečnega, vsakdanjega životarjenja. Tolstojanec Chardonne je v širokopoteznem *Epithalame*, ki je bil blizu Goncourtove nagrade, načrtal dvoje antipatičnih bitij, ki ju zakon in trajna navada končno vendarle zedini. *L. L. Martin* je utelesil v *Tuvache ou la Tragédie pastorale* omejenega duha in preprosto srce oratarja, prikovanega na grudo. Maurice Brillant prosmatra v *Années d'apprentissage de Sylvain Briollet* ostro umno in naklonjeno duhovske kroge. Evo še nekoliko nadaljnjih analitičnih romanov: F. Mariac: *Préséance*; J. Schlumberger: *Un Homme heureux*; Georges de Lauris: *Germaine Ravenel, mal mariée*. Pernette Gille: *Un Amour*, ob katerem podčrtajmo dejstvo, da bi bila gospodična skoro odnesla *prix Femina*.

Četvorica sledečih naslovov vsebuje neki fatalizem kot skupno vez. Auguste Bailly: *Hélène Jarry* (kornelijanska sramežljivost); Ernest Foissac: *Faustum*, Ojdipova legenda v moderno dobo presajena, ki je upala na Goncourtovo nagrado kakor tudi Martiala Piéchauda genljiva *Dernière Auberge*. Enaka usodnost preveva pretresljivo zgodbo *Mea Culpa* Alberta Emila Sorela. V to skupino uvrstimo še *Un Coquin* od gospe Elie Dautrin, avtobiografske spise, kot Emila Henriota *Temps perdus* ali Henrika de Montherlant *Relève du matin* in naposled Eurydice *deux fois perdue* od Paula Drouota, ki je padel na polju slave.

Dušeslovnega romana mlajši bratec, idejni roman, je slabše zastopan. Omenimo *Pilori*, sramotni oder, kamor pribija Maurice Rostand ženija, žrtev človeške neumnosti; *Anathème* Louisa Autina, ki se sočutno sklanja nad dušo mladega svečenika, razdvojenega po modernizmu.

Pokrajinski roman se bavi domala samo z vnanjim vsakdanjim bitjem in žitjem. Tu pa tam se pa povzpne nad vso deželo, kakor *Ronde des Faunes*, kjer Izabela Sandy ovija Pireneje v čar prvotnih bajk; nadarjeni gospodični je država naklonila narodno ustanovo za potovanje. Da ga ni povozil vlak v Ameriki, bi bil dobil prvo slovstveno nagrado francoske Akademije rajni Louis Hémon, ki je v *Marie Chapteldaine* spretno predočil dalje no francosko nasebino, svojo domovino Kanado. Ožji okoliš objema Joseph de Pesquidoux z narodopisnim *Chez Nous*, opevajoč običaje in šege po kmetski Gaskonji. V *Ordes Ruines* primerja Ripert današnjo Provenco z Mistralovo. Pozabiti ne smemo *Abeilles mortes* od Léona Lafagea, *Abbesse de Guérande* Charlesa Le Goffica, navsezadnje pa še *Cantegril*, za katerega je ženska akademija prisodila konservatorju Edmondu Escholiu nagrado *Femina*.

V nasprotju z mladino se mudé priletnejši romanopisci še pri bojnih doživetjih, zasledujoč posledice groznega klanja. Opomnimo na bujne in burne *les Pures et les Impures* Rosnyja starejšega, na *La Résurrection de la Chair*, plemenito, patetično dramo izpod Bordeauxovega peresa.

Veliko nagrado za roman je dosegel Pierre Villetard za nežno, otožno *Château sous les roses*; v mehki se mu približuje Paul Cazin z zgovornim *Humaniste à la guerre*, med tem ko tuli na drugem bregu viharni *Ouragan* (Florian Parmentier); dočista nespravljljv pa je profesor Louis Dumur v silovitem *Boucher de Verdun*.

Fantastični roman je sila bohoten. *Gospa d'Houville* je izdala hudomušni, sanjarski *Tant pis pour toi*; ga. Colette pa nam je poklonila *Chéri*. Jean Giraudoux je iznašel nov način pisanja v *Suzanne et le Pacifique*, kjer paradoksalno stavi deključjo dušo pred vesoljno brezkrainost. Navedimo duhovito *Souris Japonaise* od gospe Rachilde; razborite transpozicije antičnih legend v Etienne Reyevi *L'Ariane*; *Pavillon du Mandarin*, kjer se zbira prevejana modrost Francisa de Miomandre. André Lamandé nas je seznanil z zvonkim in zvitim *Castagnolom*; *L'Aventure des 13 filles de Mlle d'Oche* je moderna mrtvaška fantazmagorija, kjer spominja François Poncetton na srednjeveški fabliau, predelan po Édgarju Poëu. Iz podobnega vira se zde zajete jedre novele Georgesa Duhamela, ki najjačje udejstvuje nauk unanimitične struje: *Hommes Abandonnés*. Paula Moranda *Tendres stocks* so sveže razjedanke najznačilnejših šeg iz naše razvalovljene dobe. *L'Enfant qui meurt* je najboljše, kar je pokazal dosorej Binet-Valmer. Louis Artus je zgradil neobično *Maison du Sage*, Gilbert de Voisins pa napisal čudovito *la Conscience dans le mal*.

Med izvrstne začetnike spadajo Marcel Jouhandeau (*La Jeunesse de Théophile*), Benjamin Crémieux (*Le Premier de la Classe*), Georges Imann (*Les Nocturnes*), Gonzague Truc (*Tibériade*), Louis Aragon (*Anicet*).

Med kritičnimi zvezki zabeležim samo Suarèsov *Poète tragique* in Jacquesa Boulengera *Mais l'art est difficile*, da preidem na zgodovinske spise, ki so večkrat zanimivejši mimo beletrije.

Le Roi Louis XVII (G. Lenotre) je osvetlil zelo zamotan problem. Frédéric Masson je obdelal na dramatičen način *La Vie et les Conspirations du général Mallet*. Pravielov *Assassinat de M. Fualdès* oživlja celokupno provincialno življenje za Restavracije. Slovstvenemu historiku bo poseben užitek *La Joyeuse Jeunesse de Tallemant des Réaux*, kjer je Emil Magne obudil vso Francijo v dobi preciznosti in Fronde, dočim je André Beauhier zasledoval *la Jeunesse de Mme de La Fayette* in še nekaj drugih eksistenc iz 17. veka. Ob priliki Napoleonove stoletnice je nastopil Lacour-Gayet s prigodnico mojstrovino *Napoléon, sa vie, son oeuvre, son temps*. Ernest Lavisse in sodrudniki so do svetovnega spopada nadaljevali Sočasno Zgodovino kot dodatek ogromni enciklopediji *Histoire de France*. Vzporedno, toda po drugačnem osnutku stavijo Gabriel Hanotaux in njegovi pomagači *Histoire de la Nation Française*; zadnjič so ji primeknili *l'Histoire des Lettres*, segajočo do Ronsarda; tu je novopečeni akademik Joseph Bédier jedrovito povzel, na kak način je vrnil narodu njegove velike epske pesnitve. Picavet je izbrskal zajetno francosko književnost, pisano v latinščini, Jeanroy pa stika po starofrancoskih pisateljih.

V povestnico in poezijo sega Barrèsov domoljubni *Génie du Rhin*. J.-J. Rousseau je našel novega raziskovalca v Ernestu Sellièresu. Maeterlinckovo razglabanje o našem poslednjem koncu (*Le grand Secret*) izzveni v Dubois Raymondov *«ignoramus et ignorabimus»*, Bernard Latzarus osvežuje les

Idées Religieuses de Plutarque; Pierre de Nolhac je po 40letnem iskanju raztolmačil v zlati knjigi Ronsard et l'Humanisme, kako sta moderna umetnost in sodobni duh oplojena po starodavni misli in modrosti.

Opomba. Pričujoče poročilo sem si zamislil kot kašipot ljubiteljem francoske kulture pri nakupovanju knjig. Opiral sem se pri sestavi seznama na le Senneve vsakdanje kritike v La France, na La Presse, zlasti pa na novoletne številke novin: Le Figaro, L'Éclair i. dr. O prvovrstnih leposlovnih delih nameravam izpregovoriti podrobneje. *Anton Debeljak.*

Popravek. V 7. številki se je v črtico «Junak» vrinila groba korekturna napaka, ki jo izvoli čitatelj popraviti. Prvi stavek črtice se mora glasiti: Poldansko solnce je dremotno sijalo skozi fini jesenski pajčolan, ko sta odhajala iz trga.

Nove knjige.

Uredništvo je prejelo v oceno sledeče knjige (z zvezdico * označene so natisnjene v cirilici):

Andrejev, Leonid. Plat zvona. Novele. Poslovenil Jos. Vidmar. Ljubljana. Tiskovna zadruga. 1922. 132 str. Cena 12 Din, po pošti 1 Din več.

* **Collodi.** Neposlušni Čira. Priča o jednom nestašnom lutku. Sa 40 slika. Za našu decu po italijanskem udesio Mihailo Dobrić. Beograd. S. B. Cvijanović. 1922. 144 str. Cena 15 Din.

Farrère, Claude. Gusarji. Preložil F. J. o. Ljubljana. «Jutro». 1922. 201 str.

Gradnik, Alojz. Pot bolesti. Ljubljana. «Jug». 1922. 90 str. Cena nevezani knjigi 10 Din, vez. 13 Din, v usnje vez. s pesnikovim podpisom 50 Din.

Ibsen, Henrik. Gospa z morja. Igra v petih dejanjih. Iz norveščine preložil Vojeslav Molè. Ljubljana. Tiskovna zadruga. 1922. 160 str. Cena 15 Din, po pošti 1 Din več.

Kočevar, F. Mlinarjev Janez, slovenski junak ali Uplemenitba Teharčanov. Šesti natis. Celje. Goričar & Leskovšek. 1922. 142 str. Cena 7 Din.

Niva, lidový měsíčník obrázkový. Roč. X. Čis. 4. Za redakci odpovídá Fr. V. Pokorný. V Brně. 1922. Na rok Kč. 10-80.

Nušić, Branislav. Gj. Navaden človek. Šala v treh dejanjih. Poslovenil Fr. Govekar. Ljubljana. Tiskovna zadruga. 1922. 69 str. Cena 6 Din, po pošti 40 para več. (Zbirka «Oder».)

Ribičić-Vouk. Šest mladinskih iger. Trst. Mladinska knjižnica «Prosvete». (Prvi zvezek.) 1922. 111 str.

Sienkiewicz, Henrik. Z ognjem in mečem. Povest iz davnih let. Iz poljščine prevlel dr. Rudolf Molè. Ilustracije Olivove. Ljubljana. Tiskovna zadruga. 1923. 64 str. (1. snopič.) Cena snopiču 7 Din, po pošti 7 Din 50 par.

Tolstoj, L. N. Narodne priče. Preveo J. Pasarić. Ilustrirao Lj. Babić. Zagreb. Matica Hrvatska. 1922. 142 str. Cena za člane 72 K, za nečlane 88 K.

Verbić Franc. Blagoznanstvo za dvorazredne trgovske šole. Del I. Anorgansko blago. Ljubljana. Kr. zaloga šolskih knjig in učil. 1922. IV + 122. Cena 11 Din.

Verbić, Franc. Blagoznanstvo za dvorazredne trgovske šole. Del II. Organsko blago. Ljubljana. Kr. zaloga šolskih knjig in učil. 1921. VI + 223 str. Cena 21 Din.

Wendel, Hermann. Von Belgrad bis Buccari. Eine unphilosophische Reise durch Westserbien, Bosnien, Hercegovina, Montenegro und Dalmatien. Frankfurt. Frankfurter Societäts-Druckerei. 1922. 144 str.

DELNIŠKA TISKARNA, d. d.

LJUBLJANA

MIKLOŠIČEVA C. ŠT. 16

TELEFON 132

BRZOJAVI: DELTISK

LJUBLJANA

MIKLOŠIČEVA C. ŠT. 16

ČEKOVNI ZAVOD

ŠTEV. 11.630

Izdeluje vse tiskovine do najumetnejšega barvotiska, kakor tudi natiskuje liste, časopise, trgovinske in uradne tiskovine — Vsa ta dela izvršuje kar najhitreje in po strogo strokovnih pravilih

Obenem priporoča svojo najbolje urejeno **knjigoveznico**, ki izvršuje knjigoveška dela od najpreprostejše do najfinejše vrste

Razpis pisateljske nagrade.

*Tiskovna zadruga v Ljubljani razpišuje
nagrado v znesku*

20.000 kron,

*ki se izplača za najboljši pripovedni spis v obsegu
10 Zvonovih pol. - Roman se priobči v prihodnjem
letniku „Ljubljanskega zvona“ in se bo poleg nagrade
honoriral še z običajnim pisateljskim honorarjem. -
Konkurenčni spis (ako mogoče, pisan s strojem) naj
se odda do 31. oktobra 1922 uredništvu „Ljubljanskega
zvona“ anonimno, z avtorjevim imenom v zapečatenem
kuvertu. • Na kuvertu bodi poleg naslova delo ozna-
čeno kot konkurenčni spis. - Snov spisu je lahko
poljubna, edino merilo tvori estetsko-umetniški nivo
oposlanega dela. - Za rokopise, ki bi pri nagradi
eventualno ne prišli v poštev, a ustrezajo literarnim
zahtevam, si Tiskovna zadruga pridržuje pravico, da
jih odkupi in priobči v „Ljubljanskem zvonu“.*

*Razsodišče za presojanje vposlanih rokopisov tvo-
rita poleg urednika „Ljubljanskega zvona“ še dva člana.*

V Ljubljani, dne 1. junija 1922:

*Tiskovna zadruga
v Ljubljani, Prešernova ulica št. 54.*

Tiskovna zadruga v Ljubljani, Prešernova ul. 54.

H. Sienkiewiczzevi romani v novem prevodu.

Ko smo pred leti dobili sloveče Sienkiewiczzeve romane v slovenskem prevodu, je vladalo za nje povsod veliko navdušenje, in še danes je po naših javnih knjižnicah živo popraševanje po njih. Žal, da so **razen „Rodbine Polaneških“ že vsi razprodani.**

Malokateri pisatelj je znal pridobiti široke ljudske mase tako kakor Sienkiewicz. Njegovi historični romani so pravi evanĝelij nesebičnega patriotizma; tipi njegovih požrtvovalnih junakov so postali ideal poljske mladine, ki so jo navduševali v težkih dneh nesreče. Sienkiewiczza kot romanopisca poznajo dandanes vsi kulturni narodi. Naša čitajoča javnost čuti živo potrebo, **da dobi zopet Sienkiewiczzeva dela v roke.**

Tiskovna zadruga se je zato odločila ustreči splošni želji in poda Sienkiewiczzeve romane v novem prevodu prof. dr. Moleta, ako se pri-glasi zadostno število naročnikov.

Da omogoči v sedanjih tudi za knjigo dragih časih nakup tudi manj premožnim ljubiteljem prvovrstnega štiva, bo izdajala Sienkiewiczzeve romane **v presledkih po 3—4 tedne v snopičih po 4 pole** in sicer naročnikom za ceno približno **6 dinarjev**. Cena celotnemu romanu bo pozneje v knjigotržtvu višja. Začetek bo tvoril roman „**Z ognjem in mečem**“. Sledil mu bo „Potop“, nato „Gospod Volodijovski“, „Križarji“ in „Quo vadis“.

Vabimo vse ljubitelje zgodovinskih romanov, da **se takoj priglase potom dopisnice kot naročniki na Sienkiewiczzev roman „Z ognjem in mečem“.** Priglasijo naj se pošiljajo na **Tiskovno zadrugo v Ljubljani, Prešernova ulica 54.** Način plačevanja naročnine se bo sporočil naknadno.

Tiskovna zadruga v Ljubljani
Prešernova ulica 54.

Zahtevajte seznam vseh knjig Tiskovne zadruge. —

Knjige oddaja tudi na mesečne obroke.

Kranjska deželna banka

Šelenburgova ulica Ljubljana Šelenburgova ulica

Izvršuje vse bančne posle, kupuje
in prodaja devize, valute in efekte.

Sprejema vloge na knjižice in na
tekoči račun. — Daje hipotekarna
♦♦♦♦ in komunalna posojila. ♦♦♦♦

Priporočamo trdko

Fran Derenda

Ljubljana, Emonska c. 8.

Brzjavni: Derenda Ljubljana

Telefon interurban št. 313.

Tovarniška zaloga
vsakovrstnega
suknenega blaga,
hlačevine kakor
tudi razne podloge

Lastna izdelovalnica konfekcije

Najnižje cene! Samo na veliko!

TOVARNA JOS. REICH

LJUBLJANA,

POLJANSKI NASIP ŠTEV. 4

PODR.: ŠELENBURGOVA UL. ŠT. 4

BARVA VSAKOVRSNO BLAGO

KEMIČNO ČISTI OBLEKE

SVETLOJKA OVRATNIKE, ZA-

PESTNICE IN SRAJCE

PODRUŽNICE:

MARIBOR

NOVO MESTO

GOSPOSKA UL. ŠT. 38

GLAVNI TRG

KOČEVJE

ŠT. 39